Årsmelding
2008

Nortura

Organisasjonskart
2008

Norturas
Fabrikker

Nøkkeltall
2008

Omsetning pr årsverk

Driftresultat før av- og nedskrivninger (EBITDA)

Resultat før etterbetaling / skatt

Egenkapital

Ytelser utover nettonotering (inkl. etterbetaling)

Netto rentebærende gjeld * / EBITDA

** Uten leasingforpliktelser*

	2005 mill kr	2006 mill kr	2007 mill kr	2008 mill kr
Omsetning	11 962	15 044	15 832	16 765
Omsetning pr. årsverk	2,26	2,30	2,45	2,58
Driftsresultat før av- og nedskrivninger (EBITDA)	604	684	602	635
Driftsresultat (EBIT)	277	251	185	174
Resultat før etterbetaling/skatt	258	244	126	15
Totalkapital	5 042	6 118	6 491	7 259
Egenkapital	1 965	2 431	2 427	2 405
Netto rentebærende gjeld, uten leasingforpliktelser	1 406	1 537	1 620	2 307
Egenkapital - %	39,0	39,7	37,4	33,1
Totalkapital rentabilitet %	7,2	6,8	4,8	4,1
Egenkapital rentabilitet %	13,5	11,1	5,2	0,6
Netto rentebærende gjeld, uten leasingforpliktelser / EBITDA	2,3	2,2	2,7	3,6
Gjeldsgrad	1,6	1,5	1,7	2,0
Ytelser utover nettonotering uten innfrakt og nødslakt, inkl. etterbetaling	322	416	536	509
Slaktevolum - tonn /ink.l kylling fo.m. 2006	164 530	206 202	211 922	224 238
Antall aktive eiere med rettigeter	27 524	31 200	30 335	28 110
Antall utførte årsverk	5 285	6 552	6 464	6 507
Tilstedeværelse %	91,0	90,1	90,3	90,1
H-verdi	40	36	34	30
Antall skader med fravær	367	366	351	327

Inspirere til alle tiders mat

Innhold
2008

Nortura BA er Norges største merkevarehus innen kjøtt og eggprodukter, og omsetter for 17 milliarder kroner. Konsernet henter råvarer fra hele landet og har fabrikkvirksomhet i 37 kommuner og 15 fylker. I tillegg har konsernet flere hel- og deleide datterselskaper innen beslektet næringsvirksomhet i Norge, Danmark og England. Nortura garanterer norsk verdiskapning fra råvare til merkevare. Formålet er å sikre avsetning for kjøtt og egg, skape verdier for andelseierne ved å sikre tilførsler av råstoff samt slakte, skjære, foredle, utvikle produkter og selge til industri, storkjøkken og detaljister. Nortura er organisert som et samvirke og eies av 28 110 aktive kjøtt- og eggprodusenter. Konsernet har 6 507 årsverk og hovedkontoret er på Løren i Oslo.

2 - 3	Konsernsjefens kommentar
4 - 5	Viktige hendelser 2008
6 - 15	Konsernstyrets beretning
16 - 17	Resultatregnskap
18 - 19	Balanse
20	Kontantstrøm
21 - 34	Noter
35	Revisjonsberetning
36	Datterbedrifter
37	Tillitsvalgte
38 - 39	Nortura Marked
40 - 41	Nortura Drift
42 - 43	Nortura Varestrøm & medlem
44 - 55	Samfunnsrapport
56	Indikasjonsoversikt

Utgiver: Nortura BA
Konserndirektør: Nina Sundqvist
Prosjektleder: Marit Sandnes
Design og produksjon: Wittusen & Jensen
Opplag: 34 200
Foto: Mari Svenningsen, Atelier Klingwall, June Persdatter Martinsen, ScandinavianStockPhoto, Bård Gudim, Aftenposten v/ Dag W. Grundseth, Ivar Foss, Grethe Rindal, Bård Gudim, Alf Börjesson, Astrid Hals, Eric Etman, Shutterstock/Monkey Business Images (forsiden)

Skape verdier
- stå for verdier

Nortura BA er inne i sitt andre driftsår – og det første året med ny forretnings-strategi som førende for konsernets valg mot dagens og framtidens utfordringer. 2008 har vært et år med flere helt nødvendige valg, for å sikre norsk verdi-skapning på veien fra råvare til merkevare. Nortura er kjøtt- og eggbransjens lokomotiv, men det forutsetter at vi tjener penger på det vi gjør.

Årets bunnlinjeresultat er meget svakt. Tiltakene som er gjort gjennom året har bidratt til å flate ut en økonomisk ut-vikling som var vond ved inngangen til året, og der vi forventer enda kraftigere uttelling av tiltakene i årene som kommer. God, effektiv drift er kjernen for å lykkes – men å drifte så mange små fabrikk-enheter som konsernet har i dag, van-skeliggjør målet. Beslutningen om å overta Malvik-utbyggingen fra Spis Grilstad og ferdigstille den til å bli Norges største storfe- og småfeslakteri, bygger på et forretningsmessig konsept om at stort volum gir lavere enhetskostnader. At to konkurrerende aktører, som begge sliter med strukturell overkapasitet, tar felles ansvar, er riktig og fornuftig i et langsiktig helhetsperspektiv. Samtidig innebærer slike strukturelle grep store endringer for både medarbeidere, eiere og lokalsam-funn. I tillegg til å fortsatt ta ut fusjons-gevinster, iverksatte konsernet vedvarende kostnadsreduksjoner, som primært har vært rettet inn mot stab, støtte, - og administrasjon. Råvareprisene har økt kraftig uten at markedsprisen har økt til-svarende raskt, og forbrukerveksten har en lavere utvikling enn tidligere. Samtidig skal selskapet være innstilt på at vi i Norge får nye vilkår for markedsregulering som definitivt vil påvirke hverdagen til så vel bonde som industri. Den generelle vanskelige finanssituasjonen påvirker også bedriften, selv om matvaresektoren ikke blir hardest rammet. Ved inngangen til 2009 er derfor rammebetingelsene usikre, men Nortura har en langsiktig finansiell agenda for å utvikle et lønnsomt og markedsorientert konsern – der langsiktighet ikke skal forveksles med langsomhet!

2008 har også flere høydepunkt det er grunn til å glede seg over. At et merke-varehus klarer å styrke sine markeds-andeler gjennom året, og tilby 108 nye produkter til forbrukerne med Prior Rett på grillen som et synlig bevis for nytenkning

Geir Olav Opheim (44)
Konsernsjef

Favorittrett: Indrefilet surret i bacon

Runar Larsen (61)
Visekonsernsjef
Forbedring & strukturtiltak

Favorittrett: Gilde wienerpølser

Knud Daugsgaard (58)
Konserndirektør

Favorittrett: Lam indrefilet

Egil Olsvik (51)
Konserndirektør
Næringspolitikk & personal

Favorittrett: Svinefilet

Konsernsjefens Kommentar

og innovasjon, er en sterk prestasjon i tråd med konsernets visjon om å inspirere til alle tiders mat. Vi har ryddet opp blant våre egne merkevarer – forkastet noen, og ikke minst vil vi tilføre nye med stor bredde i 2009. Nortura er en offensiv samarbeidspartner som er tett på norske forbrukere og den norske smak.

Konsernet ønsker å tydeliggjøre hvilket samfunnsansvar vi har tatt helt tilbake til 1931 – da Stortinget vedtok Omsetningsloven, og fram til i dag hvor Nortura er en betydelig samfunnsaktør. Begrepet samfunnsansvar har fått et videre innhold og hvor vårt bidrag nå er beskrevet mer konsentrert og etter internasjonal standard i denne årsmeldingen.

Vi skal ikke bare skape verdier – vi skal stå for våre verdier. Nortura har nok av retningslinjer, instrukser, regler og prosedyrer. Det viktige er hvilke valg vi gjør i forhold til hva vi står for, hvilke holdninger og hvilke handlinger vi gjør hver eneste dag for å skape en felles Nortura kultur. Alle medarbeidere har derfor gjennomført første del av konsernets kulturprogram som danner grunnmuren for at vi skal skape økonomiske verdier ved å stå for verdier som kjennetegner oss. Å tydeliggjøre samhandlingen er en forutsetning for å få en velfungerende og effektiv verdikjede. Konsernet er omorganisert i tre forretningsområder og dermed tatt fusjonen helt ut organisatorisk. Nortura skal være uslåelig på hjemmebane – vi er på vei!

Geir Olav Opheim
Konsernsjef

Jon Eskedal (44)
Konserndirektør
Marked

Favorittrett: Black White (indrefilet av okse & kyllingfilet)

Nina Sundqvist (44)
Konserndirektør
Informasjon & samfunnskontakt

Favorittrett: Eldhus røkt pinnekjøtt

Kai Linnes (55)
Konserndirektør,
Økonomi

Favorittrett: Taco

Arne Kristian Kolberg (40)
Konserndirektør
Drift

Favorittrett: Kalkunfilet surret med stjernebacon

John Helge Bergflødt (44)
Konserndirektør
Varestrøm & medlem

Favorittrett: Grillspyd

Viktige hendelser 2008

JANUAR
- Visjonen "Alle tiders mat" lanseres
- Kulturprogrammet "Vi går for Nortura starter".
- Nortura Heimdal: dagsrekord for sortering/pakking av egg – 718 562 stk
- Nortura Hå: dagsrekord for sortering pakking av egg: 738 169 stk

FEBRUAR
- Styret etterbetaler 113,5 mill kr
- Positive til å ta i bruk "Nøkkelhullet" som sunnhetsmerking
- Prior lanserer økologisk kylling
- Prior gir høna en ny sjanse i frysedisken
- Legger fram et årsresultat på 7 mill kr etter skatt og etterbetaling
- Starter utredning av ny fabrikkstruktur i Midt-Norge
- Nortura Rudshøgda: ukesrekord i foredling – 400 tonn

MARS
- Ny organisering av konsernledelsen
- Iverksetter trim-program – kutter kostnader med 300 mill kr i 2008
- Innfører kvantumbasert årsbonus for gris
- Nortura finansierer 20 mill kr til verdens først datatomografi for gris hos Norsvin
- Terina relanserer Joika
- Nortura Mosjøen avvikles

APRIL
- Beslutter å flytte hermetikkproduksjonen fra Terina Namsos til Terina Lillehammer
- Beslutter å avvikle Nortura Kvinesdal
- Terina lanserer ny serie med ferdigmat i frysedisken
- Mykoplasmautbrudd (grisehoste) i Rogaland
- Sveinung Svebestad velges til ny styreleder

MAI
- TNS Gallupp fastslår at Gilde som merkevare slår knock-out på konkurrentene
- Rekordsalg av egg: 600 tonn i uken i mai
- 17. mai den store pølsedagen: hver normann spiser 2,8 pølser
- Norsk Protein åpner to nye fabrikker på Hamar
- Rekord: Nortura Steinkjer produserer 40 tonn koteletter på en uke
- Dagsrekord: Nortura Eggprodukter knekker 54 tonn skallegg
- Matiq AS konkurranseutsettes
- Fotråte på sau påvises i Rogaland

JUNI
- Økologiske hamburgere på musikkfestivaler
- Felles hovedbok og fakturaadresse i hele konsernet
- Norilia kårer Nortura Otta, Gol og Saprsborg til de beste på plussprodukter
- Nortura Kvinesdal besluttes nedlagt
- Nortura sterkt involvert i nasjonal blåtunge-øvelse

JULI
- Terina overtar salgsansvaret for Hoff Potet-industrier
- Fantastisk grillsesong!
- Sterk forbrukertillit: 87 % på egg og 70 % på kjøtt

AUGUST

- Rekord: en ukes påleggsproduksjon tilsvarer 26 mill brødskiver
- Nortura Bjerka offisielt åpnet
- Ukesrekord: Nortura Samvirkekylling legger 1 mill rugeegg
- Nortura Egersund oppnår tidens beste EFSIS kvalitetskarakter
- 170 medarbeidere gjennomfører Birkebeinerrittet

SEPTEMBER

- Øker eggprisen til ferdig omstilte produsenter med 45 øre
- Gilde på 13. plass på MMIs omdømmemåling
- Prior på 24. plass på MMIs omdømmemåling
- Gilde lanserer pølser med Omega-3 fettsyrer
- 70 % tilfredsstiller kravene til Stjernelam
- Gildefondet utdeler stipender for siste gang
- Nortura Løren flytter inn i nytt kontorbygg
- Internasjonale priser til to av Gildes TV-reklamer

OKTOBER

- Øker betalingen for økologisk storfekjøtt
- Sponser elektronisk øremerking av lam
- DLS Innovasjonspris til Prior Rett på grillen
- Nortura bidrar sterkt under VM i saueklipping
- Lanserer miljøvennlig emballasje
- Nortura Rudshøgda inngår historisk avtale for å redusere CO^2-utslipp
- Inngår avtale med Islamsk råd for halal-slakting
- Elektronisk abonnomentsordning for prisendringer til eierne

NOVEMBER

- Beslutter å avvikle Nortura Brønnøysund
- Målselv kåres til månedens IA bedrift av NHO
- Gilde høster internasjonal ære for reklamefilmer
- Medaljedryss under NM i kjøttprodukter – Thulefjord norgesmester i surret sylte
- Vossakorven heim til Evanger
- Innfører hijab som godkjent arbeidstøy
- Beslutter å investere 123 mill kr i Norilias nye hudlager
- McDonalds` gir kvalitetskarakteren A til alle Nortura-fabrikkene som leverer hamburgere
- Norilia beslutter å avvikle ullstasjonen på Tynset
- Kvinesdalfabrikken solgt for 9,3 mill kr

DESEMBER

- Mild fugleinfluensa påvises i Østfold
- Nortura Egersund investerer 5 mill kr i varmepumpe og sparer energi tilsvarende 100 eneboliger
- Salget av matspesialiteter økt med 15 % i 2008
- Beslutter å kjøpe Spis Grilstad påstartede fabrikk i Malvik for 500 mill kr
- Elektronisk avregning alle andelseiere
- Inngår 5-års avtale med Esso, verdi 600 mill kr

Nortura - tett på forbrukeren

Nortura er et ungt selskap i ferd med å finne sin form. Strategien om å utvikle et merkevarehus skal gjøre konsernet uslåelig på hjemmebane. Vekst i forbrukermarkedet og lansering av 108 produkter, en framtidsrettet beslutning om nytt slakteri i Trøndelag samt en samlet eier- og drifts-organisasjon, er alle gode kjennetegn på veien mot å bli et lønnsomt og robust næringsmiddelkonsern med attraktive merkevarer. Samtidig har selskapet merkbare økonomiske utfordringer som krever raske handlinger.

Strategi
Norturas strategiplan gjelder for perioden 2008-2011. Den bygger på tre strategiske pilarer; konkurransekraft både i tilførsels-markedet og i sluttmarkedet samt å re-strukturere kraftig i kjernevirksomheten. Formålet er å omsette eiernes råvarer på best mulig måte gjennom effektivitet og vekst i industrien, og ha en solid posisjon i sluttmarkedet. Intensivert produkt- og markedsutvikling mot forbruker skal be-feste Nortura som merkevarehus, styrke markedsandelene og gi bedre lønnsomhet i konsernet. Framtidige investeringsbehov setter økte krav til driftsresultatet før avskrivninger (EBITDA) for å opprettholde gjeldsbetjeningsevnen.

Eierstyring
Nortura har samvirke som selskapsform. Ny samvirkelov trådte i kraft 1. januar 2008, med en overgangsordning for eksisterende samvirker fram til 2013. Det er ingen tungt-veiende årsaker til å vente med å foreta de små, men nødvendige endringene. For at samvirkeloven fullt ut skal gjelde og være tjenlig for Nortura , må vi endre selskapsform fra BA (begrenset ansvar) til SA (samvirkeforetak). Nødvendige tekniske vedtektsendringer legges fram for årsmøtet i 2009.

Gjennom vedtektene, instrukser, styrings- og rapporteringssystemer er det etablert klare rolle- og ansvarsdelinger mellom ulike organer i konsernet. Etter en bred organisatorisk prosess vedtok årsmøtet i 2008 å samle medlemmene i en organisasjon uavhengig av dyreslag. Vedtaket fullførte dermed fusjonen mellom Prior og Gilde på eiersiden, og ga ny styre-sammensetning med ni eiervalgte og fem ansattvalgte styrerepresentanter.

Selskapsorganisering og drift
Konsernledelsen ble i mars organisert i tre operative forretningsenheter som følger verdikjeden fra råvare til merkevare, samt stabsfunksjoner. Også innenfor ledelsen er fusjonen mellom Prior og Gilde fullstendig gjennomført, og konsern-ledelsen har vektlagt samspill og sam-handling som et kritisk område for drifts-messige forbedringer. Innenfor alle forretnings- og stabsfunksjoner har det vært større organisatoriske endringsprosesser. For å redusere kostnader er 200 årsverk innen administrasjon og ledelse kostnadsført under omstilling. Av disse er 72 arbeidsfor-hold opphørt ved årsskiftet. Resultat-ansvaret følger den enkelte forretnings-enhet og fabrikk. Se omslag.

Nortura har i 2008 hatt 18 datterselskaper hvorav 11 heleide. For å forberede ny sam-virkelov, ble Prior Norge AS, Norgården AS, Thulefjord AS, Alfathi AS, Hallingskarvet Produkter AS og Norsk Kjøtt Råvare AS fusjonert inn i datterselskapet Terina AS. Salgs- og markedsføringsvirksomheten til datterselskapene Terina AS og Prior Norge As ivaretas av morselskapet Nortura BA fra og med 2008.

I 2008 har konsernet hatt industrivirk-somhet ved 41 fabrikker – fabrikker som alle trenger vedlikehold og teknologiske nyinvesteringer, samtidig som produksjons-linjene har overkapasitet i forhold til behovet. Konsernet åpnet Norges nyeste slakteri ved Nortura Bjerka i Nordland som erstat-ning for fabrikkene i Mosjøen, Bodø og Brønnøysund. Disse fabrikkene ble avvik-let i løpet av året sammen med Nortura Kvinesdal og Norilias ullstasjon på Tynset. Hermetikkproduksjonen ved Terina Namsos ble besluttet flyttet til Terina Lillehammer.

Styret har gjennom en lengre periode arbeidet med framtidens slakteristruktur i Midt-Norge. Høsten 2008 lå to alternativ på bordet. Et alternativ var å bygge ny fabrikk som kunne slakte, skjære og foredle flere dyreslag, herunder kylling. Dette alternativet ble estimert til 1,4 mrd kr. Et annet alternativ var å bygge slaktelinje for storfe og småfe på eksisterende tomt ved Nortura Trondheim, samt kylling-slakteri ved Nortura Namsos. Samlet ble dette alternativet estimert til 380 mill kr. Senhøsten 2008 fikk Nortura forespørsel fra Spis Grilstad AS om mulig overtakelse av deres påbegynte nye slakteri i Malvik kommune. Gjennom en kort og intensiv periode ble det klart at en slik overtakelse,

Til venstre: Legger du antall solgte Gilde og Prior pølser etter hverandre, tilsvarer det en strekning på 57 000 km eller nesten 1,5 ganger rundt ekvator.

Hvert år går 1,5 millioner sauer på beite i norsk natur.

der Nortura samtidig påtar seg å leierslakte for konkurrenten Spis Grilstad, er den mest framtidsrettede løsningen for konsernet. Totalt er investeringsrammen på 500 mill kr. Løsningen sikrer et stort slaktevolum som grunnlag for effektive og lønnsomme slaktelinjer. Konkurransen fortsetter som før både mot tilførsel- og forbrukermarkedet. Nortura Malvik er planlagt å være i drift våren 2010.

Arbeidet med å effektivisere konsernets kjernevirksomhet fortsetter, spesielt innenfor automatiserte og mekaniserte produksjonslinjer. Ved å samle produksjon og spesialisere fabrikkene i større grad, er det oppnådd gode effekter ved å utnytte teknologi, kompetanse og utstyr bedre. Forbedringsarbeid er gjennomført ved utvalgte fabrikker for å hente inn økonomiske besparelser uten investeringer. Mer info på side 42.

Råvaremarkedet

Etter en usedvanlig stor økning i engrossalget av kjøtt i det norske marked i 2007, ble det i 2008 en nedgang i salget av svin på to prosent mens de øvrige dyreslag hadde varierende grad av vekst. Salget av storfe økte en prosent, egg økte tre prosent, sau og lam økte syv prosent, kylling økte 14 prosent mens kalkunen stod for den største prosentvise salgsøkningen med 28 prosent. Jordbruksoppgjøret i 2008 førte til den største målprisøkningen på mange år og ble tatt ut i sin helhet i sluttmarkedet. For kylling som ikke har målpris, har engrosprisen økt med kr 1,45. For kalkun økte engrosprisen med kr 1,90.

Produksjonen av egg økte med fem prosent. Utfordringen i eggmarkedet framover er knyttet til omstillingen til ny driftsform innen 2012. Gjennom året har det vært lagt ned betydelig arbeid for å sikre nødvendige virkemidler til å håndtere en eventuell ubalanse i eggmarkedet.

Tilførslene av storfe har de siste par årene blitt påvirket av det økte ytelsesnivået i melkeproduksjonen. I 2007 ble tilførslene av storfe redusert med tre prosent, mens de økte igjen med to prosent i 2008. For 2009 ser det ut til å bli en betydelig reduksjon. For svin økte tilførslene med fire prosent i 2008, hvorav halvparten skyltes økt slaktevekt. Produksjonsøkningen av kylling ble på hele 20 prosent. Med en forbruksvekst på 14 prosent, skapte dette en utfordrende markedssituasjon med betydelig lageroppbygging høsten 2008. Tilførslene av lam og sau økte med en prosent som tilskrives økt vekt. Uten vektøkningen ville tilførslene blitt redusert med nærmere to prosent.

2008 ga et overskudd på 1 400 tonn svin. Av dette var 1 100 tonn purke som ble eksportert. Den høye andelen av purkeregulering skyldes først og fremst overskudd av fett. I løpet av høsten ble det regulert 450 tonn med storfe og 300 tonn med sau/lam. Den totale kostnaden med markedsregulering av storfe, svin og lam var på 35 mill kr i 2008. Som følge av tilpasning til WTO ble regulering av purke og sau avviklet fra 31.12.08.

For å være tett på markedsbehovet og raskere å fange opp utviklingen, ble prognosearbeidet fra 2008 lagt om. Antall prognoser ble doblet og kommer nå hver annen

Import pr dyreslag	2007	2008
Storfe	9 300	11 800
Sau / lam	2 300	4 600
Gris	7 600	2 100
Egg	2 450	1 400

måned. Erfaringene gjennom året er at dette er en riktig arbeidsmetode.

Ny markedsordning
Gjennom året har det vært lagt ned et betydelig arbeid i å utrede og gi innspill til revisjon av markedsordningen for kjøtt og egg. Økte priser samt veksten i innenlands produksjon, medførte i 2008 at Norge beveget seg mot grensene for sine WTO-forpliktelser, og det er nødvendig å forta endringer i eksisterende markedsordninger. Nortura har sett det som viktig å være en aktiv pådriver i arbeidet, og engasjert seg sterkt i samarbeid med faglagene og de øvrige økonomiske organisasjonene med ansvar for markedsregulering. For Nortura er det essensielt å sikre mulige prisutvikling for produsentene og samtidig sørge for at næringsmiddelindustrien har stabile og hensiktsmessige rammebetingelser.

Arbeidet avsluttes våren 2009 med antatt gjennomføring fra 1. juli. De aktuelle endringer synes å bygge på dagens virkemidler. Det blir betydelige endringer som vil innvirke på Norturas drift. I arbeidet er det vektlagt å gå grundig gjennom løsninger og konsekvenser for å sikre forsvarlig gjennomføringsevne for alle berørte. Spesielt er det viktig å ha rom for å ta ut næringsinntekter for produsent gjennom pris samt beholde reguleringsmuligheter for å stabilisere markedet. I forhold til dagens system vil imidlertid reguleringsmulighetene reduseres.

Nyt Norge
KSL Matmerk fremmet høsten 2008 forslag til et nytt nasjonalt opprinnelsesmerke, Nyt Norge. Nortura har vært en aktiv bidragsyter i arbeidet og lagt stor vekt på at merkeordningen ikke blir en erstatning for merkeordningen Godt Norsk. Andre land erfarer at et nasjonalt opprinnelsesmerke er viktig i en situasjon med økt importpress. Det er kritisk for merkeordningen at vi får en god finansieringsmodell hvor alle interessenter bidrar, samt klare brukerkrav til merket. Nortura vil ta stilling til bruk av merkeordningen når alle forhold ved merkeordninger er avklart.

Sluttmarkedet
Nortura økte sine markedsandeler totalt med 1,4 %, fordelt med en vekst for Prior med 4,6 % mens Gilde vokste 0,7 %. Nye salgsrekorder ble satt både for grillsesongen og til jul, og hele 108 nye produkter ble lansert. Dette er sterkt tatt i betraktning hvilken posisjon merkevarene våre har hos den norske forbruker. En bedre sammensetning i sortiment med høyere foredlingsgrad er en av hovedårsakene til at salget økte med 313 mill kr. Omlegging til grossistdistribusjon har vært kostnadskrevende, men leveringsgraden er opprettholdt på høyt nivå.

For å få en tydeligere profil og utvikle kategorier i forbrukermarkedet har det gjennom året arbeidet intensivt med merkevarehierarkiet som skal understøtte merkevarehuset Nortura. Arbeidet vil materialisere seg både for eksiterende merkevarer, men ikke minst med lanseringen av Fryst og Økologiske Norgården våren 2009.

Tilstedeværelse og H-verdi
Antall personskader med fravær pr mill arbeidede timer - H-verdien – har fortsatt en god utvikling. I 2008 ble H-verdien redusert med 12 %, fra 34 til 30. Konsernets overordnede HMS-mål er en H-verdi på under 20 innen 2011. Den viktigste årsaken til denne positive utviklingen er godt skadeforebyggende arbeid i organisasjonen. Utarbeidelsen av felles konsernretningslinjer for HMS-området og HMS-revisjoner

Konsernstyrets
Beretning

Synnergiuttak - Vi går for 145

Nøkkeltall	2006	2007	2008
Antall utførte årsverk	6 552	6 464	6 507
Tilstedeværelse %	90,1	90,3	90,1
H-verdi (ant. personskader med fravær pr. mill. arb.timer)	36	34	30
Antall personskader med fravær	366	351	327

av alle Norturas fabrikker har bidratt til i å gjøre Nortura til en tryggere arbeidsplass. En forbedret database for å registrere personskader og introduksjonen av det nettbaserte kurset "Trygg på jobben" vil sannsynligvis videreføre utviklingen i 2009.

Sykefraværet i Nortura følges opp aktivt gjennom verktøyet GIPS (God Individuell Personalstyring). Arbeidsformen verktøyet legger opp til forbedres hele tiden, selv om tilstedeværelsen i 2008 ble redusert med 0,2 % til 90,1 %. Konsernet har et mål om 93 % tilstedeværelse, og økt tilstedeværelse er et prioritert satsningsområde.

Likestilling og mangfold

I Nortura skal alle ha like arbeidsmuligheter og bli rettferdig behandlet. Konsernet har medarbeidere fra 70 ulike nasjoner, og arbeider med å tilrettelegge for gjensidig kultur og språkforståelse. Arbeidsfordeling mellom menn og kvinner i selskapet er tradisjonell: Kvinnene arbeider innenfor foredling, pakking, ekspedisjon og administrative funksjoner. Menn bekler stillinger innenfor slakting, skjæring, produksjon og ledelse. Lønnssystemet i produksjonen er basert på ansvar, kompetanse, erfaring og innsats. I løpet av 2009 vil lønnssystemet for funksjonærer bli prestasjonsbasert.

Konsernledelsen består av åtte menn og en kvinne. På neste ledernivå er det 12 kvinner og 45 menn. Kvinneandelen i ledergruppene er på 21 %, en reduksjon på en prosent. Å få større mangfold og økt kvinneandel er en utfordring når antall lederstillinger reduseres. Ved interne lederutdanningsprogram skal minimum 40 % kvinner delta. I styret er det 29 % kvinner, en økning på 9 % fra 2007. Målet er å ha minimum 40 % kvinnerepresentasjon innen 2009.

Ytre miljø

Nortura skal stå for en utvikling der det er god balanse mellom økonomiske resultater og samfunns- og miljøansvar. Konsernet vil investere 80 mill kr i ulike ENØK-tiltak, og har som mål å halvere sine CO^2-utslipp innen 2020 med et delmål om 25 % innen 2011. Arbeidet for å nå målet er påbegynt både ved å gå over til bioenergi, annen energisparende teknologi samt endring i emballasje.

Det er langt mer krevende å redusere utslipp fra landbruket og husdyrholdet. Nortura samarbeider med andre aktører i næringen, myndighetene og forskningsmiljøene på dette feltet for å finne gode løsninger.

Alle slaktefabrikker må ha utslippstillatelse fra Fylkesmannen, som regulerer belastningen på det kommunale avløpsnettet. Kun Nortura Forus har hatt direkte utslipp, og det er nå investert i nytt renseanlegg. Nortura Førde har hatt luktproblemer og nytt biofilter er installert i 2008. Konsernet har en effektiv kontroll over kjemikaliebruken. Mer info på side 55.

Redegjørelse for årsregnskapet
I årsregnskapet er forutsetningen om fortsatt drift lagt til grunn fordi etter styrets oppfatning foreligger det ikke forhold som tilsier noe annet. Nortura har ved utgangen av året tilstrekkelig tilgang til kreditter og kortsiktig refinansieringsbehov (2009) sikret gjennom langsiktige trekkrettigheter i bank. Det har også vært mulig å utvide disse rammene ettersom det foreligger lånetilsagn på nye trekkrettigheter på 400 mill kr. Konsernet er derfor ikke finansielt avhengig av at obligasjonsmarkedet skal begynne å fungere normalt på kort sikt.

Konsernet har en vekst på 5,8 %. Driftsinntektene ble 16 765 mill kr som var 933 mill kr mer enn i 2007. Veksten er sterkest i dagligvaresegmentet, mens storkjøkken og industriomsetning viser stabil utvikling. Resten av veksten i 2008 kommer i hovedsak fra virksomheten i Hå Rugeri AS, hvor oppkjøpet til majoritetsandel ble gjennomført i desember 2007, og oppkjøpet av Noridane Foods AS i København i 2008.

Den sterke etterspørselsveksten etter kyllingprodukter avtok noe på slutten av 2008 mens produksjonen av kylling fortsatt var i kraftig vekst med en rekke planlagte nyetableringer. Sammen med økt etterspørsel av magre produkter og redusert etterspørsel etter fettråstoff, bidro dette til en betydelig oppbygging av råvarelagre. Dette falt til dels sammen i tid med at mange aktører i mulige eksportmarkeder fikk problemer med å finansiere sin virksomhet. Gjennom året økte lagerbeholdningene med 477 mill kr.

Den andre hovedårsaken til veksten i sum eiendeler er at det i løpet av 2008 ble investert 723 mill kr i nye fabrikkanlegg og produksjonsutstyr, mens avskrivninger og amortisering utgjorde 449 mill kr. I løpet av året er den nye fabrikken til Norsk Protein ved Hamar og det nye slakteriet i Hemnes kommune satt i drift.

Salgsgevinster fra salg av eiendom på Løren, Kvinesdal, Bodø, Mosjøen og Brønnøysund utgjør netto 118 mill kr i 2008. Det er utgiftsført 26 mill kr til omstilling ved de samme fabrikkene hvor virksomheten allerede er avviklet. Som en konsekvens av beslutningen om å ferdigstille en ny fabrikk i Malvik, er det utgiftsført 77 mill kr til påløpt eller framtidig omstilling, og verdiene av fabrikkene er nedskrevet med 22,8 mill kr. I sum er derfor regnskapet for 2008 belastet med 126 mill kr i omstilling og nedskrivning av anleggsverdier.

Fabrikken i Malvik skal bygges ved at Nortura fullfører Spis Grilstads påbegynte slakteribygg på samme sted. Overtakelsen er basert på en rammeavtale mellom partene. Overtakelsen og slaktesamarbeidet i Trøndelag med Spis Grilstad ble godkjent av Konkurransetilsynet i januar 2009. Status på transaksjonen pr 18.02.2009 er at avtalen fullføres når alle underliggende avtaler til rammeavtalen underskrives 20.02.2009, og medfører at Nortura aktiverer 160 mill kr i påløpte byggekostnader ved tiltredelse av avtalen. Total investeringsramme for Nortura Malvik er 500 mill kr.

Den løpende relative utbetalingsprisen for leveransene av kjøtt og egg økte med 89 mill kr fra 2007 til 2008. Driftsresultatet (EBIT) ble på 174 mill kr mot 185 mill kr i 2007. EBIT justert for salgsgevinster, omstillingskostnader og økt pris ble 271 mill kr mot 116 mill kr i 2007. Dette betyr at den underliggende driften av virksomheten har gitt en EBIT som er 155 mill kr høyere enn i 2007.

Finansresultatet er på minus 159,5 mill kr mot minus 59,4 mill kr i 2007. Netto valutatap utgjør 11,4 mill kr og nedskrivning av markedsbaserte aksjer utgjør 26,1 mill kr. Øvrig forverring av finansresultatet skyldes økningen i rentebærende gjeld og økning i rentenivå.

Ordinært resultat før skatt ble 15 mill kr mot 125,6 mill kr i 2007. Styret finner ikke at det er økonomisk grunnlag for å foreta noen form for etterbetaling på leveransene i 2008. Styret er av den oppfatning at årsresultatet ikke gir tilfredstillende handlingsrom til å gjennomføre vedtatte strategier. Styret har derfor besluttet ytterligere tiltak på råvareområdet for å bedre løpende EBITDA i konsernet.

Finansielle forhold
Nortura BA har i låneavtalene forpliktet seg til ikke å ta opp gjeld med pant i materiell eller immateriell eiendom (negativ pant).

Konsernet har to obligasjonslån der begge har en ramme på kroner 500 mill kr. Totalt er 716 mill kr trukket opp pr 31.12.08, og lånene er notert på ABM (Alternative Bond Market). I henhold til reglene for denne markedsplassen er man unntatt plikten til å avlegge regnskap etter IFRS-standard. Andre innlån i morselskapet

Reidar Øvstedal og hans kolleger i datterselskapet Eldhus kan endelig igjen lage Vossakorv da korven etter 40 år kom hjem til Voss.

er delvis finansiert ved sertifikatlån samt annen kortsiktig opplåning. For å eliminere refinansieringsrisikoen ved en slik finansiering, er det etablert langsiktige trekkrammer på 1 000 mill kr. Ved årsskiftet var det trukket 300 mill kr. på disse rammene. I tillegg er det etablert kortsiktige trekkrettigheter på 200 mill som var fullt ut benyttet pr 31.12.08.

Det er etablert to separate konsernkontosystemer, med trekkrettigheter på hhv 400 mill kr i DnB NOR Bank ASA og 200 mill kr i Fokus Bank, filial av Danske Bank. Det nye morselskapet Nortura BA er i henhold til avtalene ansvarlig for datterselskapenes samlede trekkdisponering under disse rammene.

Pr 31.12.08 er covenants i låneavtalene med DnBNor og Fokus Bank at egenkapitalandel korrigert for 50 % av pensjonsmidler skal være over 30 % i konsern og i morselskap. Dette kravet er innfridd pr 31.12.2008. I januar 2009 er det gitt lånetilsagn fra DnBNor og SEB om et lån på 400 mill kr med tre års løpetid. I låneavtalen introduseres en ny covenant knyttet til netto rentebærende gjeld/EBITDA. Dette skal måles første gang pr 30.04.2009. Dette forholdstallet er 4,1 pr 31.12.08.

De enkelte datterselskaper i konsernet er finansiert dels ved eksterne lån og dels lån fra morselskapet. Finansiering via morselskapet er delvis klassifisert som langsiktig gjeld i datterselskap og langsiktig lån til foretak i samme konsern i morselskapet.

Morselskapet og datterselskaper har aktivert leieavtaler som henholdsvis driftsmiddel (note 9) og langsiktig forpliktelse, i henhold til regnskapsstandard for finansiell leasing. Betalingene regnskapsføres som rentekostnad og avdrag på forpliktelsen over løpetiden for den enkelte avtale. Forpliktelsene knyttet til aktivert leie er delvis eksponert for rentesvingninger og generell prisutvikling (KPI).

Konsernets virksomhet er utsatt for renterisiko, kredittrisiko og i noen grad valutarisiko og styrer mot å ha en akseptabel risikoeksponering innenfor disse områdene. Den rentebærende gjelden i Nortura BA er i hovedsak knyttet til flytende rentesats (NIBOR) og er derfor eksponert for endringer i kortsiktig rentenivå. Policy er å sikre ca 1/3 av rentebærende gjeld mot rentesvingninger. Ved årsskiftet var 900 mill kr knyttet til det langsiktige rentenivået gjennom rentebytteavtaler (swaps og swaptions) med løpetid fra to til ti år. Innfrielse av rentesikringsavtaler pr 31.12.08 ville gi et tap på ca 38,7 mill kr.

Konsernet er eksponert mot valutasvingninger knyttet til internasjonal handel og virksomheten i England. Terminkontrakter i hovedsak gjennom morselskapet benyttes til å redusere risikoen. Ved årsskiftet var det foretatt terminsikring av GBP 3 900 000, USD 2 500 000 og EUR 19.000.000 med innfrielse i 2008. Konsernet ville hatt et tap på ca 2,4 mill kr dersom terminkontraktene hadde blitt innløst 31.12.08.

Nortura har garantiforpliktelser med driftskredittordningen i landbruket hvor andel av innvilget kreditt ved utgangen av 2008 var 419 mill kr. Videre er det gitt garantitilsagn mot bank for lån til finansiering av livdyrkjøp for nye brukere med inntil 24,5 mill kroner. Ved årsskiftet hadde ingen benyttet denne lånemuligheten. Nortura har stilt selvskyldnerkausjon

Norske storfe gjør 7 millioner dekar gras om til førsteklasses storfekjøtt.

på 20 mill DKK, overfor Nordea Bank Danmark A/S for kassekredittramme for det danskeregistrerte datterselskapet Noridane Food A/S.

Disponering av årsresultatet
Styret i Nortura BA foreslår følgende disponering av årets resultat:

- Årsresultat i Nortura BA
  kr – 4 388 150
- Overføres til fond for vurderingsforskjeller
  kr 26 667 495
- Overføres fra fri egenkapital
  kr – 31 055 645

I morselskapet Nortura BA er bokført egenkapital etter disponering av årsresultatet på 2 166 mill kr og egenkapitalandelen er 32,4 %. Egenkapitalen i konsernet er på 2 405 mill kr og egenkapitalandelen er på 33,1 %. Alle lånebetingelser knyttet til obligasjonslånene og de langsiktige trekkrammene på 950 mill kr er oppfylt.

Styret mener det framlagte resultatregnskapet og balanse med tilhørende noter gir fyldig informasjon om konsernets drift og stilling pr 31.12.08. Etter regnskapsårets utgang er det ikke inntruffet forhold som er av betydning for bedømmelsen av konsernets drift utover det som fremkommer i årsregnskap og tilhørende noter.

Styrets vurdering/utvikling framover
Nortura har lykkes i å omprofilere konsernet til å være et merkevarehus. Det er en sterk prestasjon av en markedsleder å fortsette å ta markedsandeler i sterk konkurranse med dagligvarehandelens egne merkevarer. Styret er også fornøyd med at vi i 2008 har opprettholdt markedsandelen i tilførselsmarkedet, noe som er essensielt for å kunne skape verdier både for kunden, forbruker og eier.

Fremlagte regnskap er ikke tilfredsstillende og synliggjør utfordringen med å ha god kostnadskontroll og økt lønnsomhet gjennom hele verdikjeden for å nå kravet om 10 prosent EBITDA innen 2011.

Nødvendige effektivitets- og produktivitetstiltak skal gjennomføres i hele verdikjeden. Det er fortsatt et potensiale med å tilpasse kapasiteter og fabrikkstruktur for å redusere enhetskostnadene. Den sterke kostnadsutviklingen siste halvår 2008, spesielt innenfor personal og finans, bekrefter og forsterker behovet for en slik utvikling. Derfor er styret glad for at vi i 2008 har gjennomført en av de viktigste beslutningsprossessene for å oppnå dette, nytt storfe- og småfeslakteri i Trøndelag. For å få til forbedringer har styret funnet det nødvendig å øke investeringstakten i konsernet. Når dette faller sammen med de utfordringene som er i finansmarkedene nå, blir kravet om å styrke EBITDA bare ytterligere forsterket. Dette har styret erkjent og har iverksatt tiltak for å nå de måla vi har satt oss.

> ***Nortura har lykkes i å omprofilere konsernet til et merkevarehus.***

Konsernstyrets
Beretning

Oslo, 19. februar 2009

Sveinung Svebestad (48)

Styreleder, fra Sandnes. Tillitsvalgt i Gilde siden 1988 og i konsernstyret siden 2000. Driver med svin, melke- og storfekjøttproduksjon.

Favorittrett: Helstekt indrefilet

Lars Petter Bartnes (40)

Agronom og agrotekniker i husdyrfag fra Steinkjer. Tillitsvalgt i Prior siden 2001. Konsernstyremedlem siden 2004. Driver med produksjon av melk, storfekjøtt, slaktekylling og korn.

Favorittrett: Indrefilet av får

Teig Madsen (47)

Fra Harstad. Styremedlem i Nord-Norges Salgslag fra 2002 til 2006, men har hatt tillitsverv i samme organisasjon siden midten av 90-tallet. Madsen var 1. vararepresentant til styret i Nortura fra 2006 og fikk fast plass fra sommeren 2008. Driver med sau og egg.

Favorittrett: Lammelår

Robert Rødsdalen (48)

Fra Rena, ansatt i Nortura Elverum. Konserntillitsvalgt i Prior Norge BA 2005. Tillitsverv i Prior Norge BA siden 2003. Styremedlem og hovedtillitsvalgt Nortura Fjørfe.

Favorittrett: En skikkelig biff

Bjørn Tore Kyllo (43)

Slakter fra Klæbu, ansatt i Nortura Trondheim. Konserntillitsvalgt for LO-området i Nortura BA, i konsernstyret siden 2005.Tillitsverv i Gilde siden 1993, styremedlem i NNNs forbunds-styre, og medlem i forhandlingsutvalget for kjøtt.

Favorittrett: Fårikål

Kari Redse Håskjold (49)

Fra Volda. Hun har i tillegg til flere verv i kjøttsamvirket sittet i sentralstyret til Norges Bondelag i 7 år - hvorav de tre siste som 2. nestleder. Redse Håskjold har også vært styremedlem i den Internasjonale bonde-organisasjonen IFAP. Driver kjøtt- og melkeproduksjon.

Favorittrett: Rødvinsmarienert fårefilet

Kjersti Hoff (46)

Fra Løten. Har tidligere blant annet vært kon-taktutvalgsleder og varaordfører i Nortura men har også to perioder som varaordfører i Løten kommune. Hoff har også vært daglig leder ved Kvinneuniversitetet i Løten. Driver økologisk melke- og kjøttproduksjon og arbeider på regnskapskontor.

Favorittrett: Pinnekjøtt

Einar Høstbjør (53)

Nestleder, fra Sarpsborg. Tillitsvalgt i Prior fra 1996. Styreleder i Østfold Eggsentral fra 1999 til konserndannelsen i 2000. Medlem av Priors konsernstyre fra 2000, nestleder fra 2001. Driver med produksjon av korn, oljevekster, skog, ved og slaktekylling.

Favorittrett: Marinert kalkunfilet

Bjørg Karin Lekva (45)

Jobber nå som fabrikkcontroller ved Nortura Rudshøgda og har 20 års ansiennitet i konsernet fra salg, produksjon og administrasjon. Lekva er hovedtillitsvalgt i YS.

Favorittrett: Fylt svinekam

Ken Ove Sletthaug (47)

Kjøttskjærer fra Sandnes. Ansatt ved Nortura Forus. Tillitsverv i Gilde siden 1992 og i konsernstyret siden 2000. Styremedlem i NNNs landsstyre og forhandlingsutvalget for kjøtt Hoved-tillitsvalgt for fabrikkområde vest.

Favorittrett: Ribbe

Kay R. Kristoffersen (34)

Ekspedisjonsarbeider fra Sandefjord Ansatt ved Nortura Tønsberg. Tillitsverv i Gilde siden 1997 og i konsernstyret siden 2005. Hovedtillitsvalgt for Nortura Tønsberg.

Favorittrett: Biff

Birte Usland (36)

Fra Marnardal. Tillitsvalgt i Gilde siden 1998. Konsernstyret siden 2006. Har blant annet vært fylkesleder i Norges Bondelag. Driver med melk og storfe.

Favorittrett: Priors marinerte kalkunfilet

Hans Kristian Heum (61)

Fra Våle i Vestfold. Har vært tillitsvalgt i kjøttsamvirket siden 1996 både som medlem og nestleder i styret i Gilde VBT og Fellesslakteriet. Heum har også vært kontaktutvalgsleder og medlem av konsernrådet og ledet i 2007 organisasjonsutvalget som la fram forslaget til ny eierorganisering i Nortura. Driver med svine- og kornproduksjon.

Favorittrett: Ribbe

Per Aas (59)

Fra Eidsvoll. Tillitsvalgt i Gilde siden 2003 og i konsern-styret siden 2004. Driver produksjon av storfekjøtt og ammekyr.

Favorittrett: Biff av storfe

Geir Olav Opheim
Konsernsjef

Resultatregnskap

Tall i 1 000 kr	Note	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Driftsinntekter					
Salgsinntekt	4	14 815 946	13 933 617	14 037 560	12 705 959
Annen driftsinntekt		1 948 853	1 898 392	1 928 358	1 966 535
Sum driftsinntekter		**16 764 798**	**15 832 009**	**15 965 918**	**14 672 494**
Driftskostnader					
Varekostnad		10 156 703	9 723 565	10 630 198	9 770 741
Personalkostnader	6	3 416 402	3 208 702	2 802 402	2 666 048
Avskrivninger/nedskrivninger på varige driftsmidler	9	449 174	411 587	306 341	284 075
Avskrivninger/nedskrivninger av immaterielle eiendeler	10	11 326	5 759	0	0
Annen driftskostnad	3	2 557 064	2 297 366	2 310 566	2 048 860
Sum driftskostnader		**16 590 668**	**15 646 979**	**16 049 508**	**14 769 724**
Driftsresultat		**174 130**	**185 031**	**-83 590**	**-97 231**
Finansinntekter og finanskostnader					
Resultat fra investering i datterselskap		0	0	194 457	177 876
Resultat fra investering i tilknyttede selskap	13	26 993	15 604	26 667	13 453
Annen finansinntekt	3	104 980	106 759	115 972	111 920
Annen finanskostnad	3	291 515	181 774	234 018	136 703
Netto finansposter		**-159 542**	**-59 411**	**103 078**	**166 546**
Ordinært resultat før etterbetaling og skattekostnad		**14 588**	**125 620**	**19 488**	**69 315**
Etterbetaling		0	116 084	0	116 084
Ordinært resultat før skattekostnad		14 588	9 536	19 488	-46 768
Skattekostnad	19	28 556	2 466	23 876	-16 064
ÅRSRESULTAT		**-13 968**	**7 070**	**-4 388**	**-30 705**
Minoritetens andel av årsresultatet		13 106	13 133		0
Styret foreslår følgende disponering av årets resultat:					
Overføres til fond for vurderingsforskjeller				26 667	13 453
Overføres fra fri egenkapital				-31 055	-44 158
Sum disponert				-4 388	-30 705

Konsernregnskap
2008

Balanse eiendeler

Tall i 1 000 kr	Note	Konsern 31.12.08	Konsern 31.12.07	Morselskap 31.12.08	Morselskap 31.12.07
ANLEGGSMIDLER					
Immaterielle eiendeler					
Utsatt skattefordel	19	258 695	259 889	196 645	205 686
Varemerker og andre rettigheter	10	198	404	0	0
Goodwill	10	34 319	41 009	0	0
Sum immaterielle eiendeler		**293 212**	**301 302**	**196 645**	**205 686**
Varige driftsmidler					
Tomter	9	49 016	60 451	28 487	29 624
Bygninger og annen fast eiendom	9	1 776 058	1 652 947	973 528	979 224
Maskiner og anlegg	9	871 341	781 198	504 097	457 262
Driftsløsøre, inventar o.l.	9	228 342	202 863	181 903	161 157
Sum varige driftsmidler		**2 924 757**	**2 697 459**	**1 688 014**	**1 627 268**
Finansielle anleggsmidler					
Investeringer i datterselskap	12	0	0	494 097	482 593
Lån til foretak i samme konsern	17	0	0	398 490	323 025
Investeringer i tilknyttede selskap	13	153 237	166 816	144 682	160 787
Lån til tilknyttet selskap	17	52 045	39 076	52 045	39 076
Investeringer i aksjer og andeler	14	32 355	34 464	25 559	27 728
Pensjonsmidler	8	345 434	359 147	331 780	330 975
Andre langsiktige fordringer	17	73 488	77 790	71 100	75 140
Sum finansielle anleggsmidler		**656 559**	**677 294**	**1 517 753**	**1 439 323**
Sum anleggsmidler		**3 874 529**	**3 676 055**	**3 402 412**	**3 272 276**
OMLØPSMIDLER					
Varebeholdning					
Varebeholdning	5	1 943 672	1 466 606	1 603 183	1 160 090
Sum varebeholdning		**1 943 672**	**1 466 606**	**1 603 183**	**1 160 090**
Kortsiktige fordringer					
Kundefordringer	17	1 182 183	998 487	1 083 582	893 787
Andre kortsiktige fordringer	17	217 019	223 864	580 283	526 700
Sum kortsiktige fordringer		**1 399 202**	**1 222 351**	**1 663 864**	**1 420 487**
Investeringer					
Markedsbaserte aksjer	15	11 954	45 896	11 954	45 896
Markedsbaserte obligasjoner	16	1 189	2 378	1 189	2 378
Sum investeringer		**13 143**	**48 274**	**13 143**	**48 274**
Kontanter og bankinnskudd					
Kontanter og bankinnskudd		28 312	77 332	3 163	21 708
Sum kontanter og bankinnskudd		**28 312**	**77 332**	**3 163**	**21 708**
Sum omløpsmidler		**3 384 330**	**2 814 562**	**3 283 354**	**2 650 558**
SUM EIENDELER		**7 258 859**	**6 490 617**	**6 685 767**	**5 922 835**

Balanse gjeld og egenkapital

Tall i 1 000 kr	Note	Konsern 31.12.08	Konsern 31.12.07	Morselskap 31.12.08	Morselskap 31.12.07
EGENKAPITAL					
Innskutt egenkapital					
Andelskapital	20	63 111	62 819	63 111	62 819
Sum innskutt egenkapital		**63 111**	**62 819**	**63 111**	**62 819**
Opptjent egenkapital					
Fri egenkapital	20	0	0	2 046 482	2 039 142
Konsernets fond	20	2 285 301	2 315 773	0	0
Fond for vurderingsforskjeller	20	0	0	56 393	71 683
Minoritetsinteresser	20	56 450	48 832	0	0
Sum opptjent egenkapital		**2 341 751**	**2 364 605**	**2 102 875**	**2 110 825**
Sum egenkapital		**2 404 862**	**2 427 424**	**2 165 986**	**2 173 644**
LANGSIKTIG GJELD					
Avsetning for forpliktelser					
Pensjonsforpliktelser	8	354 323	314 518	309 394	280 219
Avsetning for forpliktelser	18	316 753	354 479	98 135	110 862
Utsatt skatt	19	15 018	18 844	0	0
Sum avsetning for forpliktelser		**686 094**	**687 841**	**407 529**	**391 081**
Annen langsiktig gjeld					
Gjeld til kredittinstitusjoner	18,21	1 229 869	785 000	1 025 000	600 000
Obligasjonslån	21	716 000	600 000	716 000	600 000
Ansvarlig lån	17	2 739	2 668	2 739	2 668
Annen langsiktig gjeld	17	35 945	22 975	32 160	18 968
Sum annen langsiktig gjeld		**1 984 552**	**1 410 642**	**1 775 899**	**1 221 636**
Sum langsiktig gjeld		**2 670 646**	**2 098 484**	**2 183 428**	**1 612 716**
Kortsiktig gjeld					
Gjeld til kredittinstitusjoner	17	139 102	62 877	421 101	285 977
Leverandørgjeld	17	829 473	795 198	788 645	767 340
Betalbar skatt	19	27 695	19 208	12 000	6 187
Skyldig offentlige avgifter	18	261 504	237 610	221 604	200 842
Annen kortsiktig gjeld	23,17	925 576	849 816	893 003	876 129
Sum kortsiktig gjeld		**2 183 350**	**1 964 709**	**2 336 353**	**2 136 474**
SUM GJELD OG EGENKAPITAL		**7 258 859**	**6 490 617**	**6 685 767**	**5 922 835**

Oslo, 19. februar 2009

Sveinung Svebestad ***Lars Petter Bartnes*** ***Teig Madsen*** ***Robert Rødsdalen*** ***Kay R. Kristoffersen***

Einar Høstbjør ***Kari Redse Håskjold*** ***Kjersti Hoff*** ***Ken Ove Sletthaug***

Bjørg Karin Lekva ***Bjørn Tore Kyllo*** ***Birte Usland*** ***Per Aas*** ***Hans Kristian Heum*** ***Geir Olav Opheim***
Konsernsjef

Kontantstrøm

	Tall i 1 000 kr	Note	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
	Kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter					
	Resultat før skattekostnad		14 588	9 536	19 488	-46 768
-	Periodens betalte skatter		-22 170	-22 396	-8 793	-8 433
-/+	Gevinst og tap på anleggsmidler		-123 727	-111 580	-68 062	-56 774
+	Ordinære avskrivninger		441 300	417 346	287 141	284 075
+	Nedskrivning anleggsmidler		19 200	0	19 200	0
+/-	Endring i varelager		-477 067	-77 229	-443 094	-45 516
+/-	Endring i kundefordringer		-183 696	7 526	-189 794	40 496
+/-	Endring i leverandørgjeld		34 275	241 016	21 304	252 560
+/-	Resultat ved bruk av egenkapitalmetoden		-26 993	-15 604	-26 667	-13 453
+/-	Poster klassifisert som investerings/finansierings aktiviteter		28 045	-8 975	-57 739	12 457
+/-	Endring i andre tidsavgrensningsposter		155 662	-154 588	14 560	-485 814
=	**Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter**		**-140 584**	**285 053**	**-432 456**	**-67 171**
	Kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter					
+	Innbetalinger ved salg av varige driftsmidler		170 757	126 562	100 975	59 961
-	Utbetalinger ved kjøp av varige driftsmidler		-723 495	-639 933	-400 048	-299 449
+	Innbetalinger ved salg av aksjer og andeler i andre foretak					
-	Utbetalinger ved kjøp av aksjer og andeler i andre foretak					
+	Innbetalinger ved salg av andre investeringer		35 131	0	35 131	0
-	Utbetalinger ved kjøp av andre investeringer		-4 430	-24 523	0	0
+/-	Ending vedr. utlån til beslektet virksomhet					
=	**Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter**		**-522 038**	**-537 894**	**-263 942**	**-239 488**
	Kontantstømmer fra finansieringsaktiviteter					
+	Innbetalinger ved opptak av ny langsiktig gjeld		573 910	308 098	554 264	300 927
+	Innbetalinger ved opptak av ny kortsiktig gjeld					
-	Utbetalinger ved nedbetaling av langsiktig gjeld		-37 726	-159 352	-12 726	-167 183
-	Utbetalinger ved nedbetaling av kortsiktig gjeld					
+/-	Netto endring i kassekreditt		76 225	62 877	135 124	194 204
+/-	Inn / utbetalinger av egenkapital		1 192	419	1 192	419
+/-	Inn / utbetalinger av konsernbidrag					
=	**Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter**		**613 601**	**212 042**	**677 854**	**328 367**
=	Netto endring i kontanter og bankinnskudd		-49 020	-40 800	-18 545	21 708
+	Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse		77 332	118 131	21 708	0
=	**Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt**		**28 312**	**77 332**	**3 163**	**21 708**

Noter

NOTE 1 - REGNSKAPSPRINSIPPER

Årsregnskapet består av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger og er avlagt i samsvar med regnskapslov og god regnskapsskikk i Norge gjeldende pr. 31. desember 2008. Årsregnskapet er basert på de grunnleggende prinsipper om historisk kost, sammenlignbarhet, fortsatt drift, kongruens og forsiktighet. Transaksjoner regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Inntekter resultatføres når de er opptjent og kostnader sammenstilles med opptjente inntekter. Regnskapsprinsippene utdypes nedenfor. Eiendeler og gjeld som knytter seg til varekretsløpet og poster som forfaller til betaling innen ett år etter balansedagen, er klassifisert som omløpsmidler/kortsiktig gjeld. Vurdering av omløpsmidler/kortsiktig gjeld skjer til laveste/høyeste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi. Virkelig verdi er definert som antatt fremtidig salgspris redusert med forventede salgskostnader. Andre eiendeler er klassifisert som anleggsmidler. Vurdering av anleggsmidler skjer til anskaffelseskost. Anleggsmidler som forringes, avskrives. Dersom det finner sted en verdiendring som ikke er forbigående, foretas en nedskrivning av anleggsmidlet. Tilsvarende prinsipper legges normalt til grunn for gjeldsposter.

REGNSKAPSPRINSIPPER FOR VESENTLIGE REGNSKAPSPOSTER

Inntektsføringstidspunkt

Inntekt resultatføres når den er opptjent. Inntektsføring skjer følgelig normalt på leveringstidspunktet ved salg av varer og tjenester.

Kostnadsføringstidspunkt/sammenstilling

Utgifter sammenstilles med og kostnadsføres samtidig med de inntekter utgiftene kan henføres til. Utgifter som ikke kan henføres direkte til inntekter, kostnadsføres når de påløper.

KLASSIFISERINGS- OG VURDERINGSPRINSIPPER

Immaterielle eiendeler

Immaterielle eiendeler som forventes å gi fremtidige inntekter som goodwill i datterselskap aktiveres. Avskrivninger beregnes lineært over eiendelenes økonomiske levetid. Kostnader forbundet med forskning og utvikling kostnadsføres løpende.

Varige driftsmidler

Varige driftsmidler føres i balansen til anskaffelseskost, fratrukket akkumulerte av- og nedskrivninger. Dersom den virkelige verdien av et driftsmiddel er lavere enn bokført verdi, og dette skyldes årsaker som ikke antas å være forbigående, skrives driftsmidlet ned til virkelig verdi. Kostnader forbundet med normalt vedlikehold og reparasjoner blir løpende kostnadsført. Kostnader ved større utskiftninger og fornyelser som øker driftsmidlenes levetid vesentlig, aktiveres. Et driftsmiddel anses som varig dersom det har en økonomisk levetid på over 3 år, samt en kostpris på over kroner 15.000.

Avskrivninger

Ordinære avskrivninger er beregnet lineært over driftsmidlenes økonomiske levetid med utgangspunkt i historisk kostpris.

Behandling av datterselskap og tilknyttede selskap

Med datterselskap menes selskap der selskapet normalt har en eierandel på over 50%, hvor investeringen er av langvarig og strategisk karakter og hvor selskapet har bestemmende innflytelse. Datterselskap vurderes etter kostmetoden.
Med tilknyttede selskap menes selskap der konsernet har en eierandel på 20-50%, hvor investeringen er av langvarig og strategisk karakter og hvor konsernet kan utøve en betydelig innflytelse. Tilknyttede selskap innarbeides etter egenkapitalmetoden. Selskapets andel av resultatet i et tilknyttet selskap er basert på resultat etter skatt i selskapet med fradrag for eventuelle avskrivninger på merverdier som skyldes at kostpris på eierandelene var høyere enn den ervervede andel av bokført egenkapital. I resultatregnskapet er andel av resultatet i selskapet vist på linjen Inntekt på investering i tilknyttet selskap. I balansen vises eierandeler i selskapet som finansielt anleggsmiddel.

Finansplasseringer

Markedsbaserte aksjer, obligasjoner og andre finansielle instrumenter klassifisert som omløpsmidler vurderes til virkelig verdi i tråd med Regnskapslovens § 5-8.
Investeringer i aksjer og andeler , klassifisert som anleggsmidler, vurderes samlet til det laveste av gjennomsnittlig anskaffelseskost og virkelig verdi.

Varelager og varekostnad

Beholdninger av varer vurderes til det laveste av kostpris etter "først inn - først ut"-prinsippet og antatt salgspris. Kostpris for tilvirkede varer er direkte materialer, direkte lønn samt andel av indirekte tilvirkningskostnader, mens kostpris for innkjøpte varer er anskaffelseskost. Årets varekostnad består av kostpris solgte varer med tillegg av eventuell nedskrivning i samsvar med god regnskapsskikk pr. årsslutt.

Fordringer

Fordringer er oppført til pålydende med fradrag for forventede tap.

Pensjonsforpliktelser og pensjonskostnad

Konsernet har pensjonsordninger som gir de ansatte rett til avtalte fremtidige pensjonsytelser, kalt ytelsesplaner. Pensjonsforpliktelser beregnes etter lineær opptjening på basis av forutsetninger om antall opptjeningsår, diskonteringsrente, fremtidig avkastning på pensjonsmidler, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra folketrygden og aktuarmessige forutsetninger om dødelighet, frivillig avgang, osv. Pensjonsmidlene vurderes til virkelig verdi. Netto pensjonsforpliktelse består av brutto pensjonsforpliktelse fratrukket virkelig verdi av pensjonsmidler. Netto pensjonsforpliktelser på underfinansierte ordninger er balanseført som langsiktig rentefri gjeld, mens netto pensjonsmidler på overfinansierte ordninger er balanseført som langsiktig rentefri fordring dersom det er sannsynlig at overfinansieringen kan utnyttes. Endringer i forpliktelsen og pensjonsmidlene som skyldes endringer i og avvik i beregningsforutsetningene (estimatendringer) fordeles over antatt gjennomsnittlig gjenværende opptjeningstid hvis avvikende ved årets begynnelse overstiger 10% av det største av brutto pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler. Netto pensjonskostnad, som er brutto pensjonskostnad fratrukket estimert avkastning på pensjonsmidlene, korrigert for fordelt virkning av endringer i estimater og pensjonsplaner, klassifiseres som ordinær driftskostnad, og er presentert sammen med lønn og andre ytelser.

Utsatt skatt og skattekostnad

Utsatt skatt beregnes på bakgrunn av midlertidige forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier ved utgangen av regnskapsåret. Skattepliktig inntekt for samvirkeforetak blir fastsatt etter samme regler som for aksjeselskap. Positive og negative forskjeller vurderes mot hverandre innenfor samme tidsintervall. Visse poster vurderes likevel særskilt, herunder merverdier ved oppkjøp og pensjonsforpliktelser. Utsatt skattefordel oppstår dersom en har midlertidige forskjeller som gir opphav til skattemessige fradrag i fremtiden. Årets skattekostnad består av endringer i utsatt skatt og utsatt skattefordel, sammen med betalbar skatt for inntektsåret korrigert for feil i tidligere års beregninger.

Konsernregnskap

Alle selskaper som konsolideres er gjort opp etter felles definerte regnskaps- og vurderingsprinsipper, og klassifisering av poster i resultat og balanse er gjennomført etter ensartede definisjoner. Differansen mellom kjøpesum for aksjene og konsernets andel av det oppkjøpte selskapets egenkapital på oppkjøpstidspunktet klassifiseres som goodwill i konsernregnskapet. Utenlandske selskaper er omregnet ved at det for resultatregnskapet benyttes snittkurs for regnskapsåret. Datterselskapene er med i en konsernkonto-ordning. I konsernregnskapet er det enkelte selskaps innestående/skyldig på denne kontoen nettoført. Alle vesentlige transaksjoner og mellomværende mellom selskap i konsernet er eliminert.

Fusjon

I 2008 er det gjennomført fusjon mellom Terina AS og selskapene Alfathi AS, Hallingskarvet Produkter AS, Norgården AS, Nortura Industrisalg AS, Prior Norge AS og Thulefjord AS. Fusjonen er en fusjon mellom søsterselskap. Selskapene er fusjonert med Terina AS som det overtagende selskap. Fusjonen ble gjennomført med effekt fra 1.1.2008.
Det er også gjennomført en fusjon mellom Norsk Kjøtt Eiendom AS og Yggeseth AS. Fusjonen er en mor-datter-fusjon. Selskapene er fusjonert med Norsk Kjøtt Eiendom AS som det overtagende selskap. Beslutning om fusjonen ble meldt til Brønnøysund 10.10.2008. Fusjonen har regnskapsmessig virkning fra 01.01.2008, men da endelig fusjonsmelding er sendt først i 2009, gjennomføres fusjonen skattemessig i 2009.

Kontanstrøm

Kontantstrømoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metode. Kontanter og kontantekvivalenter omfatter kontanter og bankinnskudd.

NOTE 2 - SEGMENTINFORMASJON

	Nortura Drift 2008	Nortura Marked 2008
Driftsinntekter	15 874 431	12 632 163
EBITDA	515 645	209 773
EBIT (driftsres.)	157 574	208 694

	Hovedkontor/andre datterselskap og elimineringer 2008	Konsernet 2008
Driftsinntekter	2 191 741	16 764 798
EBITDA	-90 789	634 630
EBIT (driftsres.)	-192 139	174 130

Nortura Drift består av følgende: Driftsavdelinger i Nortura BA og selskapene Eldhus AS, Terina AS, Nortura Hærland AS, Nortura Eggprodukter AS, Samvirkekylling AS, Hå Rugeri AS og Scandinavian Poultry Research AS

Nortura Marked består av salgsavdelingene i Nortura BA

NOTE 3 - SAMMENSLÅTTE POSTER

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Annen finansinntekt				
Renteinntekter fra foretak i samme konsern			34 733	18 905
Annen renteinntekt	104 517	48 245	73 730	29 525
Annen finansinntekt	13 226	49 939	27 746	57 515
Valutagevinst	11 963	4 455	4 489	1 856
Verdiendring av markeds-baserte investeringer	-24 726	4 120	-24 726	4 120
Sum finansinntekt	**104 980**	**106 759**	**115 972**	**111 920**
Annen finanskostnad				
Rentekostnader til fore-tak i samme konsern			10 807	427
Annen rentekostnad	251 921	167 435	192 736	112 687
Annen finanskostnad	14 782	4 219	14 000	17 652
Valutatap	23 411	6 488	15 073	2 306
Nedskrivning av finansielle omløpsmidler og anleggsmidler	1 401	3 632	1 401	3 632
Sum finanskostnad	**291 515**	**181 774**	**234 018**	**136 703**
Andre driftskostnader				
Reperasjon og vedlikehold	336 270	295 444	245 358	219 399
Energikostnader	242 015	194 091	153 686	102 991
Transportkostnader	378 309	361 547	339 861	327 327
Andre driftskostnader	1 600 471	1 446 284	1 333 540	1 204 659
Andre driftskostnader samme konsern			238 121	194 484
Sum annen drifts-kostnad	**2 557 064**	**2 297 366**	**2 310 566**	**2 048 860**

NOTE 4 - SPESIFISERING AV SALGSINNTEKTER

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Salg til:				
Dagligvare, storhus-holdning og KBS	9 977 093	9 664 906	9 970 578	8 975 095
Industrisalg	2 582 714	2 490 718	2 387 536	2 168 510
Eksport/markedsregule-ring (mor)	476 213	320 562	1 200	40 619
Øvrige områder	1 779 926	1 457 431	1 065 210	884 637
Salg til datterselskaper		-	613 036	637 098
Sum salgsinntekter	**14 815 946**	**13 933 617**	**14 037 560**	**12 705 959**

KBS = Kiosker, bensinstasjoner og servicestasjoner

NOTE 5 - SPESIFISERING AV VAREBEHOLDNING

	Konsern 31.12.08	Konsern 31.12.07	Morselskap 31.12.08	Morselskap 31.12.07
Råvarer	454 830	364 930	327 924	244 020
Varer under tilvirkning	262 308	170 823	118 866	84 527
Ferdigvarer	837 370	648 342	784 793	567 925
Annet (Bisonpaller, plastpaller, krok, laste-bærere, plast-bakker mv.)	316 552	277 041	298 987	258 148
Markedsregulerings-lager	72 613	5 469	72 613	5 469
Sum vare-beholdning	**1 943 672**	**1 466 606**	**1 603 183**	**1 160 090**

NOTE 6 - PERSONALKOSTNADER

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Lønninger	2 670 767	2 449 301	2 196 404	2 065 986
Arbeidsgiveravgift	372 222	345 859	305 687	287 342
Pensjonskostnader	218 041	229 883	177 511	201 568
Andre ytelser	155 371	183 659	122 801	111 153
Sum personalkostnader	**3 416 402**	**3 208 702**	**2 802 402**	**2 666 048**
Gjennomsnittlig antall utførte årsverk	6 507	6 464	5 330	5 261

Honorar og lønn til styret, råd, utvalg og konsernsjef	**2008**	**2007**
Honorarer og fraværsgodtgjørelse til styret, råd og utvalg	4 044	3 871
Lønn til konsernsjef	2 962	1 952
Andre godtgjørelser til konsernsjef	328	103
Sum honorarer og lønn til styret og konsernsjef	**7 334**	**5 926**

Avsetning for pensjons- og andre forpliktelser akkumulert pr 31.12.2008:		
Tidligere konsernsjef	28 845	26 700
Konsernsjef	2 506	2 100
Andre i konsernledelsen	22 664	14 300

forts. note 6

Avtaleforhold vedrørende konsernsjefen:
Dersom konsernsjefen ønsker å fratre stillingen, gjelder en oppsigelsestid på 6 måneder regnet fra utløpet av kalendermåneden da oppsigelsen foreligger. Dersom Nortura BA velger å bringe ansettelsesforholdet til opphør, og partene ikke er blitt enige om en annen ordning, medfører dette at konsernsjefen fratrer sin stilling straks og uten oppsigelsestid. I et slikt tilfelle gjelder følgende:

Konsernsjefen beholder sin lønn og sosiale ytelser i atten måneder etter mottakelse av skriftlig oppsigelse.
Avtalen om førtidspensjon er reforhandlet i 2008. Avtale om rett til førtidspensjon fra 62 -67 år er erstattet med et lønnstillegg.

Konsernsjefen har rett til ytelser fra selskapets kollektive pensjonsordning. Konsernsjefen har krav på en livslang tilleggspensjon fra fylte 67 år, tilsvarende differansen mellom 65 % av pensjonsgrunnlaget og pensjon fra Folketrygden og den kollektive pensjonsordning. Med pensjonsgrunnlag forstås årslønn ved fratredelsen.

Ved fratredelse før fylte 62 år opptjener konsernsjefen 1/18. del tilleggspensjon pr år for hele ansettelsestiden som konsernsjef. Telleren i brøken utgjør antall ansettelsesår fra tiltredelsen som konsernsjef.

Til dekning av Nortura BAs påløpte kostnader vedrørende pensjonsrettigheter utover den kollektive pensjonsordningen, er det i regnskapet for 2008 en avsetning på kroner 2.506.543. Forpliktelsen er beregnet av aktuar.

Konsernsjefen har et lån på kr 400.000 i selskapet.

Avtaleforhold vedrørende tidligere konsernsjef:
Axel Krogvig fratrådte som konsernsjef 15.10.2007, og gikk over i en annen stilling med arbeidsplikt fram til 05.03.2010. Han har permisjon uten lønn fram til 31.12.2008, og deretter arbeidsplikt for Nortura BA.

Sluttavtalen innebærer i hovedtrekk følgende:
Lønn og annen godtgjørelse i tiden 31.12.2008 til 05.03.2010 utgjør ca 4,0 mill. og er kost-nadsført og ført i balansen som gjeld. I henhold til tidligere avtale er det inngått forpliktelser om førtidspensjon fra fylte 60 til 67 år, samt tilleggspensjon fra fylte 67 år. Den kapitaliserte verdien av pensjonsforpliktelsen (nåverdien) er beregnet til ca. 22,7 mill. I beregningen er det lagt inn en forventet lønnsvekst på 3,5% og en diskonteringsrente på 4,75%. Forpliktelsen er kostnadsført og ført i balansen som gjeld

Avtaleforhold vedrørende den øvrige konsernledelsen:
Konsernledelsen består foruten konsernsjef Geir Olav Opheim av følgende personer:

Knud Daugaard, Kai Linnes, Runar Larsen, John Helge Bergflødt, Egil Olsvik, Nina Sundqvist, Arne Kr. Kolberg og Jon Eskedal..

Dersom konsernet velger å bringe arbeidsforholdet til opphør, beholder konserndirektørene sin lønn og sosiale ytelser i 12 måneder.

forts. note 6

	Lønn	Fordel fri bil	Annet	Pensjons-kostnad	Avtale om førtids-pensjon	Pensjonsavtale	Tilleggspensjon	Bilordning
Knud Daugaard	1 391 583	134 864	8 135	2 864 021	Fra utgangen av det året han fyller 60 år	Fra 67 - Foretakspensjon	Ingen	Fri bil
Jon Eskedal	1 657 977	182 220	10 633	1 045 166	Fra fylte 62 år	Fra 67-77 66% opp til 20G	Fra 77 - Foretakspensjon	Fri bil
Runar Larsen	1 322 239	126 519	6 135	2 382 166	Fra fylte 60 år	Fra 67 - Foretakspensjon	Ingen	Fri bil
John Helge Bergflødt	1 311 151	94 176	10 135	88 121	Ingen avtale	Fra 67 - Foretakspensjon	Ingen	Fri bil
Egil Olsvik	1 258 855	121 770	7 360	1 045 490	Fra fylte 62 år	Fra 67-77 66 % opp til 20G	Fra 77 - Foretakspensjon	Fri bil
Kai Linnes	1 357 532	82 548	10 723	1 723 208	Fra fylte 62 år	Fra 67-77 66 % opp til 20G	Fra 77 - Foretakspensjon	Fri bil
Arne Kr. Kolberg	1 274 555	115 356	5 850	656 358	Ingen avtale	Fra 67 - Foretakspensjon	Ingen	Fri bil
Nina Sundqvist	929 414	102 400	6 335	533 002	Ingen avtale	Fra 67 Foretakspensjon	Ingen	Fri bil

Styret i Nortura BA		**Styrehonorar fra Nortura BA**	**Andre godtgjørelser**	**Sum godtgjørelser**
Styreleder	Harald Mork	150 416	141 600	292 016
Styreleder	Sveinung Svebestad	350 416	237 400	587 816
Nestleder	Einar Høstbjør	170 000	179 550	349 550
Styremedlem	Liv-Julie Wågan	95 416	72 000	167 416
Styremedlem	Teig Madsen	71 667	47 800	119 467
Styremedlem	Rune Haram	23 333	44 080	67 413
Styremedlem	Per Aas	140 000	121 150	261 150
Styremedlem	Birte Usland	140 000	141 750	281 750
Styremedlem	Håvard Ringnes	47 983	52 800	100 783
Styremedlem	Aase Berg	35 417	83 983	119 400
Styremedlem	Gunnar Dalen	23 333	0	23 333
Styremedlem	Bjørn Tore Kyllo	140 000	8 530	148 530
Styremedlem	Ken Ove Sletthaug	140 000	3 750	143 750
Styremedlem	Kay R. Kristoffersen	140 000	3 750	143 750
Styremedlem	Hans Kr Heum	96 666	91 667	188 333
Styremedlem	Kjersti Hoff	96 666	82 400	179 066
Styremedlem	Kari Rede Håskjold	96 666	50 400	147 066
Styremedlem	Bjørg Karin Lekva	96 666	0	96 666
Styremedlem	Lars Petter Bartnes	140 000	144 950	284 950
Styremedlem	Robert Rødsdalen	140 000	3 750	143 750
	Sum honorarer	**2 334 645**	**1 511 310**	**3 845 955**

Kontrollkomite i Nortura BA				
Leder kontrollkommite	Odd Åke Fagereng	50 000	28 800	78 800
Medlem kontrollkomite	Gunn Ellen Dybvik	40 000	18 000	58 000
Medlem kontrollkomite	Eivind Glestad	40 000	19 800	59 800
	Sum honorarer	**130 000**	**66 600**	**196 600**

Alle medlemstillitsvalgte har fraværsgodtgjørelse. Kretsledere honoreres med fraværsgodtgjørelse for de oppdrag de gjør for organisasjonen.

2. Fraværsgodtgjørelse	Kr 1 800,- for fravær over 4 timer
	Kr 900,- for fravær under 4 timer

NOTE 7 - HONORAR TILREVISJON

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Lovpålagt revisjon	2 786	2 907	1 575	1 608
Andre attestasjonstjenester	337	337	325	330
Skatterådgivining	363	602	290	503
Andre tjenester	432	634	148	403
Sum	**3 918**	**4 480**	**2 338**	**2 844**

NOTE 8 - PENSJONER

Kollektive pensjoner
Pensjonsordningene behandles regnskapsmessig i henhold til "NRS" for pensjonskostnader. I henhold til denne regnskapsstandarden skal selskapets pensjonsordning behandles som ytelsesplan. Konsernet har pensjonsordninger som omfatter i alt 4 319 personer. Ordningen gir rett til definerte fremtidige ytelser. Disse er i hovedsak avhengig av antall opptjeningsår, lønnsnivå ved oppnådd pensjonsalder og størrelse på ytelsen fra Folketrygden. Forpliktelsen er dekket gjennom Nortura Konsernpensjonskasse. Forpliktelser knyttet til AFP-ordningen er medtatt i periodens pensjonskostnader på egen linje. Forpliktelsen inngår i de totale pensjonsforpliktelser.

Selskapet er pliktig til å ha tjenestepensjonsordning etter lov om obligatorisk tjenestepensjon. Selskapets pensjonsordninger tilfredstiller kravene i denne lov.

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	160 704	150 441	133 796	124 311
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	106 576	99 849	93 796	88 083
Nettoavkastning på pensjonsmidler	-111 324	-109 074	-98 889	-96 406
Planendring/estimatdifferanse	44 702	29 397	38 255	26 785
AFP-ordningen	28 010	28 968	21 237	22 787
Individuelle pensjoner	19 876	30 302	19 875	36 008
Netto pensjonskostnad	**248 543**	**229 883**	**208 070**	**201 568**

Avstemming av pensjonsordningens finansielle status pr 31.12 mot beløp i balansen

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Pensjonsforpliktelser	-2 290 927	-2 276 999	-2 119 144	-2 006 403
Pensjonsmidler	1 663 627	2 035 548	1 550 346	1 797 630
Planendringer	12 890	16 644	10 568	13 740
Estimatavvik	959 846	583 954	890 011	526 008
Netto pensjonsmidler sikret ordning	**345 434**	**359 147**	**331 780**	**330 975**
AFP-ordningen	261 315	229 815	219 615	198 378
Individuelle pensjoner	93 008	84 703	89 779	81 841
Netto pensjonsforpliktelser usikret ordning	**354 323**	**314 518**	**309 394**	**280 219**

Økonomiske forutsetninger:	**2008**	**2007**
Diskoneteringsrente	4,3%	4,75%
Forventet lønnsregulering/pensjonsøkning	4,5% / 2,00%	4,0% / 2,00%
Regulering av Folketrygdens grunnbeløp	4,25%	4%
Forventet avkastning på pensjonsmidler	6,3%	5,75%
Uttakstilbøyelighet AFP	50%/40% fra 62 år	50%/40% fra 62 år

Forpliktelse vedrørende individuelle pensjoner i morselskapet skal dekke avtaler for 47 personer. Denne pensjonsforpliktelsen utgjør 89,8 millioner kroner, og er basert på en årlig lønnsvekst på 0 - 4% og med neddiskontering.

Pensjonsmidlene forvaltes av Nortura Konsernpensjonskasse. Midlene er investert slik:	**2008**
Aksjer verdijustert	6,0%
Omløpsobligasjoner	32,4%
Pengemarked	11,5%
Anleggsobligasjoner	28,7%
Eiendom	17,1%
Annet	4,3%

NOTE 9 - VARIGE DRIFTSMIDLER

Morselskap	Tomter	Bygninger og fast eiendom	Maskiner og anlegg	Driftsløsøre, inventar o.l.	Sum 2008	Sum 2007
Kostpris 31.12.2007	29 624	2 888 988	2 259 285	765 457	5 943 354	5 671 899
Tilgang ved fusjon kostpris 01.01					0	24 413
Omklassifisering					0	0
+ Tilgang i året		135 361	197 178	67 509	400 048	299 449
- Avgang (salg) i året	1 137	261 746	0	3 333	266 216	11 985
- Utrangering i året	0	1 438	101 797	32 797	136 032	40 422
Kostpris 31.12	**28 487**	**2 761 165**	**2 354 666**	**796 837**	**5 941 154**	**5 943 354**
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12.2007	0	1 909 764	1 802 022	604 301	4 316 087	4 056 818
Tilgang ved fusjon akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 01.01					0	21 520
Omklassifisering					0	0
+ Årets avskrivninger på varige driftsmidler		94 125	149 714	43 302	287 141	284 075
+ Årets nedskrivninger på varige driftsmidler		19 200			19 200	0
- akkumulerte avskrivninger solgte driftsmidler		235 421		2 309	237 729	10 758
- akkumulerte avskrivninger utrangerte driftsmidler		31	101 168	30 359	131 558	35 567
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12	**0**	**1 787 637**	**1 850 569**	**614 935**	**4 253 141**	**4 316 087**
Balanseført verdi 31.12	**28 487**	**973 528**	**504 097**	**181 903**	**1 688 014**	**1 627 268**
Økonomisk levetid		10-40 år	5-10 år	3-10 år		
Avskrivningsplan		lineær	lineær	lineær		
Gevinst/tap solgte/utrangerte driftsmidler	4 526	65 972	-792	-1 643	68 062	56 773
Årlig leie av ikke balanseførte driftsmidler			2 301	15 853	18 154	21 839
Balanseførte leieavtaler inkludert i anskaffelseskost		106 536	50 441	5 345	162 322	162 322

Inkludert i sum balanseførte leieavtaler er en 20 års leieavtale med Nortura Hå Eiendom AS vedrørende et bygg. Nåverdien av gjenværende leiebetalinger er kr. 85,2 millioner med en implisitt rente på 11,14 %. Sum forventede leiebetalinger er 135,4 millioner.

Aksjonærene i Nortura Hå Eiendom AS har en rett til å kreve at Nortura BA innløser aksjene til en pris som gir en avkastningsrente i perioden fra 30.6.2004 og frem til 1.7.2009. I samme periode har Nortura BA en rett til å kjøpe aksjene til en gitt avkastningsrente. Anvendelsen av opsjonene gir en lavere implisitt rente.

Konsern	Tomter	Bygninger og fast eiendom	Maskiner og anlegg	Driftsløsøre, inventar o.l.	Sum 2008	Sum 2007
Kostpris 31.12.2007	61 003	3 917 810	3 245 020	981 230	8 205 064	7 669 727
Tilgang ved fusjon kostpris					0	10 945
Omklassifisering			-9 607	1 225	-8 382	23
+ Tilgang i året	411	307 906	323 179	91 999	723 495	639 933
- Avgang (salg) i året	11 846	274 524	71 462	10 073	367 904	60 186
- Utrangering i året		1 438	113 543	32 797	147 778	55 378
Kostpris 31.12	**49 569**	**3 949 754**	**3 373 588**	**1 031 585**	**8 404 495**	**8 205 064**
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12.2007	552	2 264 864	2 463 823	778 371	5 507 609	5 185 658
Tilgang ved fusjon akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger					0	3 522
Omklassifisering		0	-8 489	107	-8 382	23
+ Årets avskrivninger på varige driftsmidler		137 780	228 669	63 525	429 974	411 587
+ Årets nedskrivninger på varige driftsmidler		19 200			19 200	0
- akkumulerte avskrivninger solgte driftsmidler		248 116	69 574	7 949	325 639	45 984
- akkumulerte avskrivninger utrangerte driftsmidler		31	112 182	30 809	143 022	47 198
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12	**552**	**2 173 697**	**2 502 247**	**803 244**	**5 479 740**	**5 507 608**
Balanseført verdi 31.12	**49 016**	**1 776 058**	**871 341**	**228 342**	**2 924 757**	**2 697 459**
Økonomisk levetid		10-40 år	5-10 år	3-10 år		
Avskrivningsplan		lineær	lineær	lineær		
Gevinst/tap solgte/utrangerte driftsmidler	61 665	65 655	-2 818	-775	123 737	111 580
Årlig leie av ikke balanseførte driftsmidler			4 458	19 263	23 721	26 994
Balanseførte leieavtaler inkludert i anskaffelseskost		256 536	222 105	6 355	484 996	484 996

Nortura Hærland AS har inngått en 20 års leieavtale med Nortura Hærland Eiendom KS om leie av et lagerbygg. Bygget ble ferdigstilt i 2. kvartal 2005. Leiekontrakten er klassifisert som en finansiell leieavtale og lagerbygget er aktivert med 150 mill. og forpliktelsen til utleier ble balanseført som avsetning for forpliktelser med 150 mill. Leiekontrakten begynte å løpe fra 1. april 2005 og løper i 20 år. Årlig leie er i 2008 21,4mill. og leien reguleres årlig ihht. KPI.

Nortura Hærland AS/Nortura BA har en opsjon til å kjøpe eiendommen etter 8, 10 og 15 år, regnet fra tidspunktet for tiltredelsen av bygget til henholdsvis 90%, 80% og 70% av eiendommens skattemessig verdi, basert på 4% saldoavskrivning regnet fra tiltredelsestidspunktet.

Nortura Hærland AS har fra Swisslog AS fått levert en komplett og funksjonsdyktig logistikkløsning for nytt distribusjonsanlegg for 64,2 mill. Utstyret er finansiert ved en syv-årig leasingavtale ved SG-finans. Leien i 2008 var 11,4 mill.

Norsk Protein AS har fra Haarslev AS fått levert produksjonsmaskiner til det nye produksjonsanlegget på Hamar på tilsammen 43,3 millioner kroner i 2007. Utstyret er finansiert ved en syv-årig leasingavtale med DnBNOR Finans. Leie i 2008 var 7,8 mill

NOTE 10 - IMMATERIELLE EIENDELER

	Goodwill	Varemerker og lignende	Sum 2008	Sum 2007
Anskaffelseskost 01.01	96 912	4 314	101 226	76 703
+ Tilgang i året	4 430		4 430	24 523
- Avgang i året			0	0
Anskaffelseskost 31.12	**101 342**	**4 314**	**105 656**	**101 226**
Akkumulerte avskrivninger og ned-skrivninger 01.01	55 903	3 910	59 813	54 054
+ Årets avskrivninger	11 120	206	11 326	5 759
Akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger 31.12	**67 023**	**4 116**	**71 139**	**59 813**
Balanseført verdi 31.12	**34 319**	**198**	**34 518**	**41 413**
Økonomisk levetid	5 år	5 år		
Avskrivningsplan	Lineær	Lineær		

Goodwill knytter seg til oppkjøpet av Norgården AS, Hå Rugeri AS og Noridane Foods AS

NOTE 11 - FØLGENDE DATTERSELSKAP OG TILKNYTTEDE SELSKAP INNGÅR I KONSERNREGNSKAPET

	Forretningskontor	Eierandel	
Nortura BA (morselskap)	Oslo		Morselskap
-Agrikjøp AS	Oslo	26,1 %	Tilknyttet selskap
-Art-Nor AS	Finnsnes	34,2 %	Tilknyttet selskap
-Bondevennen BA	Stavanger	33,3 %	Tilknyttet selskap
-Borg Systemvask AS	Sarpsborg	40,0 %	Tilknyttet selskap
-Curtis Wool Direct Holding Ltd (UK)	Ilkley, UK	50,0 %	Tilknyttet selskap
- Dagens AS	Nærbø	34,0 %	Tilknyttet selskap
-Eurofins Norsk Matanalyse AS	Oslo	20,0 %	Tilknyttet selskap
-Fjordland AS	Oslo	38,9 %	Tilknyttet selskap
-Gårdsand AS	Re	20,0 %	Tilknyttet selskap
-Landteknikk AS	Oslo	49,8 %	Tilknyttet selskap
-Meråker Kjøtt AS	Meråker	34,0 %	Tilknyttet selskap
-Norsvin International AS	Hamar	25,0 %	Tilknyttet selskap
-Nærbø Kyllingslakt AS	Nærbø	50,0 %	Tilknyttet selskap
-Nortura Hå Eiendom AS	Nærbø	43,3 %	Tilknyttet selskap
-Scanegg Holding AS (DK)	Danmark	20,0 %	Tilknyttet selskap
-Springarbakken Eiendom AS	Flekkefjord	32,5 %	Tilknyttet selskap
-Åstoppen Eiendom AS	Tønsberg	50,0 %	Tilknyttet selskap
Eldhus AS	Voss	100,0 %	Datterselskap
Fjordkjøkken AS	Varhaug	56,5 %	Datterselskap
Hå Rugeri AS	Hå	51,0 %	Datterselskap
Karasjok Slakteeiendom AS	Karasjok	66,0 %	Datterselskap

	Forretningskontor	Eierandel	
Matiq AS	Trondheim	100,0 %	Datterselskap
Noridane AS	Oslo	80,0 %	Datterselskap
-Noridane Foods AS	København, DK	100,0 %	Datterselskap
Norilia BA	Oslo	100,0 %	Datterselskap
-Norskinn AS	Horten	35,7 %	Tilknyttet selskap
- Wahl Process Systems AS	Vigra	45,2 %	Tilknyttet selskap
Norsk Dyremat AS	Hamar	100,0 %	Datterselskap
Norsk Hundefor AS	Sirevåg	100,0 %	Datterselskap
Norsk Kjøtt Eiendom AS	Oslo	100,0 %	Datterselskap
- Lørenveien Kontorbygg AS	Oslo	100,0 %	Datterselskap
Norsk Protein AS	Hamar	75,0 %	Datterselskap
-Miljøfor Norge AS	Ingeberg	38,1 %	Tilknyttet selskap
Nortura Eggprodukter AS	Re	90,1 %	Datterselskap
Nortura Foods AS	Oslo	100,0 %	Datterselskap
Nortura Hærland AS	Eidsberg	100,0 %	Datterselskap
-Hærland Catering AS	Eidsberg	100,0 %	Datterselskap
Nortura Hærland Eiendom AS	Eidsberg	91,6 %	Datterselskap
Rendalen Kjøtt AS	Rendalen	100,0 %	Datterselskap
Samvirkekylling AS	Våler	100,0 %	Datterselskap
Scandinavian Poultry Research AS	Våler	51,0 %	Datterselskap
Terina AS	Oslo	100,0 %	Datterselskap

NOTE 12 - MORSELSKAPET HADDE PR. 31.12 FØLGENDE INVESTERINGER I DATTERSELSKAP

	Selskapets andels-/ aksjekapital (1 000 kr)	Antall aksjer/ andeler andeler	Pålydende til sammen (1 000 kr)	Bokført verdi 31.12.08 (1 000 kr)
Eldhus AS	5 000	5 000	5 000	5 000
Fjordkjøkken AS	26 000	14 700	14 700	14 700
Hå Rugeri AS	100	51	51	28 050
Karasjok Slakteeiendom AS	1 000	660 000	660	660
Matiq AS	1 000	1 000	1 000	8 000
Noridane AS	5 000	4 000	4 000	4 000
Norilia BA	1 000	100	1 000	20 000
Norsk Dyremat AS	750	1 000	750	750
Norsk Hundefôr AS	15 000	150 000	15 000	20 880
Norsk Kjøtt Eiendom AS	100	100	100	30 098
Norsk Protein AS	42 750	171 000	42 750	48 904
Nortura Eggprodukter AS	2 000	1 802	1 802	20 317
Nortura Foods AS	100	10	100	100
Nortura Hærland AS	34 000	340 000	34 000	150 384
Nortura Hærland Eiendom AS	6 050	55 400	5 540	5 547
Rendalen Kjøtt AS	300	300	300	1 813
Samvirkekylling AS	1 000	100	1 000	12 182
Scandinavian Poultry Research AS	1 000	51	510	510
Terina AS	26 500	26 500	26 500	122 200
Sum investeringer i datterselskap hos morselskapet				**494 097**

NOTE 13 - SPESIFISERING AV TILKNYTTEDE SELSKAP

	Eierandel	Bokført verdi 31.12.07	Tilgang/avgang i året	Resultat-andel	Utbytte/ andre endringer	Bokført verdi 31.12.08
Tilknyttede selskap bokført etter egenkapitalmetoden i morselskapet						
Agrikjøp AS	26,1 %	2 059		700	-470	2 290
Art-Nor AS	34,2 %	2 464		-158		2 306
Bondevennen BA	33,3 %	1 405		393	-279	1 519
Borg Systemvask AS	40,0 %	2 779		1 549	-1 900	2 427
Curtis Wool Direct Holding Ltd (UK)	50,0 %	27 479		11 646	-25 463	13 663
Dagens AS	34,0 %	14 581		-4 620		9 961
Eurofins Norsk Matanalyse AS	20,0 %	1 483		-422		1 061
Fjordland AS	38,9 %	29 822		4 857	-7 779	26 900
Gårdsand AS	20,0 %	820		423		1 243
Landteknikk AS	49,8 %	47 243		12 474	-4 360	55 356
Meråker Kjøtt AS	34,0 %	2 241		-850		1 391
Noridane Foods AS - solgt til Noridane A/S (N).	50,0 %	3 598	-3 598	0		0
Norsvin International AS	25,0 %	5 145		-1 277	896	4 764
Nortura Hå Eiendom AS	43,28 %	7 346	42	1 329	-382	8 334
Nærbø Kyllingslakt AS	50,0 %	2 487		-88	864	3 263
Scanegg Holding AS (DK)	20,0 %	2 184		-755		1 429
Springarbakken Eiendom AS	32,5 %	6 497		1 566	-343	7 720
Åstoppen Eiendom AS	50,0 %	1 153		-98		1 055
Sum investeringer i tilknyttede selskap hos morselskapet		**160 786**		**26 667**		**144 682**
Tilknyttede selskap bokført etter egenkapitalmetoden hos datterselskaper						
-Norskinn AS	35,7 %	294		14		308
- Wahl Process Systems AS	45,2 %		3 000			3 000
-Miljøfor Norge AS	38,1 %	5 735		312	-800	5 247
Sum investeringer i tilknyttede selskap hos datterselskap		**6 029**	**3 000**	**326**	**-800**	**8 555**
Sum investeringer i tilknyttede selskap i konsernet		166 816		26 993		153 237

NOTE 14 - ANDRE AKSJER OG ANDELER KLASSIFISERT SOM ANLEGGSMIDLER

	Antall aksjer/ andeler	Bokført verdi 31.12.08
Investeringer i aksjer og andeler hos morselskapet		
Bioparken AS	14	140
Bunes Fryselager A/L	165	165
FG Eiendom 8 AS	48	960
Landbruksforsikring AS	5 000	5 500
Molde Kunnskapspark AS	125	102
Norske Skogindustrier ASA	61 078	2 060
Nortura Hærland Eiendom KS	48	3 675
Oi! Trøndersk Mat og Drikke AS	40	200
Schweigaardsgate 34 AS	4 011	362
Såkorninvest Midt-Norge AS	5 000	525
Telespor AS	1 350	1 864
Tun Media AS	10 867 305	8 924
Ur-Fe AS	37 500	300
Diverse aksjer (verdi under 100 000)		782
Sum investeringer i aksjer og andeler hos morselskapet		**25 559**
Investering i aksjer og andeler hos datterselskap		
Dryfood AS	258	2 000
Høgskulen for landbruk og bygdenæringar BA	100	500
Nortura Hærland Eiendom KS	46	4 090
Diverse aksjer (verdi under 100 000)		206
Sum investeringer i aksjer og andeler hos datterselskap		**6 796**
Sum investeringer i aksjer og andeler i konsernet		**32 355**

NOTE 15 - MARKEDSBASERTE AKSJER KLASSIFISERT SOM OMLØPSMIDLER

	Antall aksjer	Kostpris	Årets verdi-endring	Bokført verdi 31.12.08
Petrolia Drilling ASA	120 000	287	-212	74
Telenor ASA	250 100	9 879	-20 508	11 880
Sum markedsbaserte aksjer			-20 720	11 954

NOTE 16 - OBLIGASJONER KLASSIFISERT SOM OMLØPSMIDLER

	Anskaffelses-kost	Markeds verdi	Bokført verdi 31.12.08
Panfish ASA	2 642	1 189	1 189
Sum markedsbaserte obligasjoner			**1 189**

NOTE 17 - FORDRINGERER OG GJELD

	Konsern 31.12.08	Konsern 31.12.07	Morselskap 31.12.08	Morselskap 31.12.07
Fordringer med forfall senere enn ett år				
Andre kortsiktige fordringer				
Andre langsiktige fordringer	73 488	77 790	71 100	75 140
Ansvarlig lån			63 751	63 751
Lån til tilknyttet selskap	52 045	39 076	52 045	39 076
Lån til foretak i samme konsern			334 739	259 274
Sum fordringer med forfall senere enn ett år	**125 533**	**116 866**	**521 635**	**437 241**
Gjeld med forfall senere enn fem år				
Gjeld til kredittinstitusjoner	729 156	669 300	600 000	550 000
Ansvarlig lån	2 739	2 668	2 739	2 668
Annen langsiktig gjeld	35 945	22 975	32 160	18 968
Sum gjeld med forfall senere enn fem år	**767 840**	**694 942**	**634 899**	**571 636**

Mellomværende med foretak i samme konsern		
Kundefordringer	63 253	53 681
Andre kortsiktige fordringer	378 634	629 762
Lån til foretak i samme konsern	398 490	323 025
Sum fordringer	840 377	1 006 468
Mellomværende med foretak i samme konsern		
Leverandørgjeld	89 086	53 464
Annen kortsiktig gjeld	47 086	628 153
Sum gjeld	136 171	681 617

NOTE 18 - PANTSTILLELSER OG GARANTIANSVAR

	Konsern 31.12.08	Konsern 31.12.07	Morselskap 31.12.08	Morselskap 31.12.07
Gjeld sikret ved pant:				**0**
Gjeld til kredittinstitusjoner	43 400	15 000		0
Forpliktelse leid bygg	221 359	231 327	85 164	90 005
Forpliktelse leasing	95 394	123 152	12 971	20 857
Sum pantstillelser	**360 153**	**369 479**	**98 135**	**110 862**
Garantiansvar m.v.				
Garanti stillet overfor Wool Directs bankforbindelse	88 375	68 500	88 375	68 500
Garantiansvar overfor datterselskap, medlemmer og ansatte	2 917	3 300	2 917	3 300
Garantiansvar i favør av Oslo Kemnerkontor (skattetrekk)	130 075	130 075	130 075	130 075
Garantiansvar i favør av Tollregion Oslo og Akershus	7 500	7 500	7 500	7 500
Garantiansvar i favør av Oslo Kommune, Næringsetaten	1 755	0	1 755	0
Kausjonsansvar i favør av Nærbø Kyllingslakt AS	15 000	17 000	15 000	17 000
Kausjonsansvar i favør av Prior Hærland Eiendom KS	91 667	97 593	91 667	97 593
Selvskyldnerkausjon i favør av Noridane Foods AS (DK)	20000	0	20000	0
Sum garanti- og kausjonsansvar	**357 289**	**323 968**	**357 289**	**323 968**
Pantsatte eiendeler til bokførte verdier				
Fordringer	10 747	8 958	0	0
Varelager	17 448	15 391	0	0
Varige driftsmidler	103 236	60 773	0	0
Sum	**131 431**	**85 122**	**0**	**0**

Konsernet har garantiforpliktelser i forbindelse med driftskredittordningen i landbruket. Andel av innvilget kreditt var ved utgangen av 2007 419 millioner kroner. Konsernets andel av tapene har vært som følger (tall i tusen):

Årstall	**2007**	**2006**	**2005**	**2004**
Andel av tap	19	324	17	118

NOTE 19 - SKATT

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Betalbar skatt				
Resultat før skattekostnad	14 588	9 536	19 488	-46 768
Permanente forskjeller inkludert konserneliminer-eringer	55 672	13 758	34 216	-24 817
Resultatandel dat-terselskap og tilknyttede selskap	-26 993	-15 604	-26 667	-13 453
Anvendt underskudd til fremføring	-129 459	-93	-129 459	0
Endring midlertidige forskjeller	142 311	34 192	102 422	58 316
Grunnlag betalbar skatt (netto)	**56 119**	**41 789**	**0**	**-26 722**
Skatt 28%	16 015	11 755	0	0
Formueskatt	9 166	6 310	9 022	6 187
Avsetning latent forpliktelse skatt	3 207	0	3 207	0
Skatt ved oppkjøp og andre justeringer	-693	1 143	-229	0
Sum betalbar skatt	**27 695**	**19 208**	**12 000**	**6 187**
Skattekostnad				
Årets betalbare skatt	25 181	18 065	9 022	6 187
Avregning betalbar skatt fra tidligere år	2 607	1 305	2 607	1 305
Utsatt skatt, netto endring	-2 606	-16 776	9 041	-23 556
Avsetning latent forpliktelse skatt	3 207	0	3 207	0
Justering skatteposisjoner	167	-128	0	0
Sum skattekostnad	**28 556**	**2 466**	**23 876**	**-16 064**

Spesifikasjon av forskjeller	Konsern 31.12.08	Konsern 31.12.07	Morselskap 31.12.08	Morselskap 31.12.07
Anleggsreserve drifts-løsøre	-787 197	-860 836	-618 304	-670 286
Pensjonsmidler	346 165	359 640	331 780	330 975
Gevinst og tapskonto	110 459	157 061	56 242	80 425
Varelager	-32 248	-613	-32 472	-7 746
Leasing	-14 060	-10 247	-637	763
Fordringsreserver	-13 314	-9 939	-12 800	-9 012
Regnskapsmessige avsetninger	-93 229	-16 339	-87 252	-15 314
Pensjonsforpliktelser	-347 688	-308 621	-309 394	-280 219
Aksjer/andeler	104	202	0	0
Sum midlertidige tidsforskjeller	**-831 008**	**-689 692**	**-672 836**	**-570 414**
Fremførbar ubenyttet godtgjørelse	-6 698	-6 698	-6 698	-6 698
Underskudd til fremføring	-40 216	-158 533	-22 770	-157 480
Justering skatteposisjon og konserneffekter	7 646	-5 953	0	0
Sum midlertidige forskjeller	**-870 276**	**-860 876**	**-702 304**	**-734 592**
Utsatt skattefordel (25-28%)	**243 677**	**241 045**	**196 645**	**205 686**
Vist i balansen:				
Utsatt skattefordel	258 695	259 889	196 645	205 686
Utsatt skattegjeld	-15 018	-18 844		
Netto utsatt skat-tefordel og utsatt skatt	**243 677**	**241 045**	**196 645**	**205 686**

NOTE 20 - EGENKAPITAL

Egenkapitalen i morselskapet	
Egenkapital 31.12.07 hos morselskapet	2 173 644
Årets endringer i egenkapital	
Årets resultat	-4 388
Innbetaling av andelskapital	292
Omregningsdifferanse og andre endringer	-3 562
Egenkapital 31.12.08 hos morselskapet	**2 165 986**

Egenkapitalen i konsernet	
Egenkapital 31.12.07 i konsernet	2 427 424
Årets endringer i egenkapital	
Årets resultat	-13 968
Avsatt til minoritet	-5 488
Omregningsdifferanse og andre endringer	-3 106
Egenkapital 31.12.08 i konsernet	**2 404 862**
Herav minoritetsinteresser	56 450

NOTE 21 - OPPLYSNINGER OM FINANSIELLE FORHOLD

Det er etablert to separate konsernkontosystemer, med trekkrettigheter på hhv 400 mill. kroner i DnB NOR Bank ASA og 200 mill. kroner i Fokus Bank, filial av Danske Bank. Det nye morselskapet Nortura BA er i henhold til avtalene ansvarlig for datterselskapenes samlede trekkdisponering under disse rammene. I tillegg har det danskregistrerte datterselskapet Noridane Food A/S en flervaluta kassekredittramme stor 20 mill. danske kroner hos Nordea Bank Danmark A/S, som Nortura BA har stilt selvskyldnerkausjon for.

Konsernet har tatt opp to obligasjonslån, hver med en ramme på kroner 500 mill. hvor totalt kroner 716 mill. er trukket opp pr 31.12.08. Lånene er notert på ABM (Alternative Bond Market). Iht reglene for denne markedsplassen er man unntatt fra plikten til å avlegge regnskap etter IFRS-standard. Andre innlån i morselskapet er delvis finansiert ved sertifikatlån samt annen kortsiktig opplåning. For å eliminere refinansieringsrisikoen ved en slik finansiering, er det etablert langsiktige trekkrammer på 1.000 mill. kroner. Ved årsskiftet var det trukket 300 mill. kroner på disse rammene. I tillegg er det etablert kortsiktige trekkrettigheter på 200 mill. som var fullt ut benyttet pr 31.12.08.

De enkelte datterselskaper i konsernet er finansiert dels ved eksterne lån og dels lån fra morselskapet. Finansiering via morselskapet er delvis klassifisert som langsiktig gjeld i datterselskap og langsiktig lån til foretak i samme konsern i morselskapet.

Konsernets virksomhet er utsatt for renterisiko, kredittrisiko og i noen grad valutarisiko og styrer mot å ha en akseptabel risikoeksponering innenfor disse områdene. Den rentebærende gjelden i Nortura BA er i hovedsak knyttet til flytende rentesats (NIBOR) og er derfor eksponert for endringer i kortsiktig rentenivå. Policy er å sikre ca 1/3 av rentebærende gjeld mot rentesvingninger. Ved årsskiftet var 900 mill. kroner knyttet til det langsiktige rentenivået gjennom rentebytteavtaler ("swaps" og "swaptions"), med løpetid fra to til ti år. Innfrielse av rentesikringsavtaler pr 31.12.08 ville gi et tap på ca 38,7 mill kroner.

Konsernet er eksponert mot valutasvingninger knyttet til internasjonal handel og virksomheten i England. Terminkontrakter, i hovedsak gjennom morselskapet, benyttes til å redusere denne risikoen. Ved årsskiftet var det foretatt terminsikring av GBP 3.900.000, USD 2.500.000 og EUR 19.000.000 med innfrielse i 2009. Innløsning av terminkontraktene 31.12.08 ville konsernet hatt et tap på ca 2,4 mill kroner.

Morselskapet og datterselskaper har aktivert leieavtaler som hhv driftsmiddel (se note 9) og langsiktig forpliktelse, iht regnskapsstandard for finansiell leasing. Betalingene regnskapsføres som rentekostnad og avdrag på forpliktelsen over løpetiden for den enkelte avtale. Forpliktelsene knyttet til aktivert leie er delvis eksponert for rentesvingninger og generell prisutvikling (KPI).

Nortura BA har garantiforpliktelser i forbindelse med driftskredittordningen i landbruket hvor andel av innvilget kreditt ved utgangen av 2007 var 419 mill. kroner. Videre er det gitt garantitilsagn mot bank for lån til finansiering av livdyrkjøp for nye brukere med inntil 24,5 mill. kroner. Ved årsskiftet hadde ingen benyttet denne lånemuligheten. I tillegg har Nortura BA stilt selvskyldnerkausjon, stor DKK 20 mill, overfor Nordea Bank Danmark A/S for kassekredittramme for det danskeregistrerte datterselskapet Noridane Food A/S.

NOTE 22 - OFFENTLIGE TILSKUDD

	Konsern 2008	Konsern 2007	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Tilskudd til kadaverhåndtering	5 000	3 479		
Norges Forskningsråd	4 563	2 717	4 563	2 717
Skattefunn	1 857	1 615	1 251	1 272
Statens landbruksforvaltning	9 458	1 167	8 297	
Sum offentlige tilskudd	**20 878**	**8 978**	**14 111**	**3 989**

NOTE 23 - REGNSKAP FOR ANVENDELSE AV OMSETNINGSAVGIFTEN FOR MORSELSKAPET

	Morselskap 2008	Morselskap 2007
Inntekter fra omsetningsavgiften og jordbruksoppgjøret inngår i følgende resultatlinjer		
Salgsinntekter	25 173	64 064
Andre driftsinntekter	172 288	168 663
Finansinntekter	1 486	1 995
Inngår i regnskapet som kostnadsreduksjoner	-18 452	-24 495
Sum inntekter	**180 496**	**210 227**
Oversikt over disponerte midler		
Mottatte midler		
Saldo midler til gode/-skyldig pr 01.01	-12 074	-46 373
Omsetningsavgiftsmidler mottatt til reguleringsvirksomhet	42 610	118 247
Omsetningsavgiftsmidler mottatt til faglige tiltak	153 931	175 797
Sum mottatte midler	**184 467**	**247 672**
Forbrukte midler		
Faglige tiltak	145 264	145 389
Markedsregulering	35 232	90 209
Sum forbrukte midler	**180 496**	**235 598**
Midler til gode/-skyldig	**-3 971**	**-12 074**

I balansen er mellomværende med Omsetningsrådet og Landbruks- og matdepartementet ført i egen spesifikasjon

Mellomværende offentlige midler		
Midler til gode-/skyldig vedrørende markedsregulering og faglige tiltak	-3 971	-12 074
Korreksjon fra tidligere perioder		
Til gode for trukne avgifter og tilskudd	45 097	30 453
Sum	**41 126**	**18 379**

KPMG AS
P.O. Box 7000 Majorstuen
Sørkedalsveien 6
N-0306 Oslo

Telephone +47 04063
Fax +47 22 60 96 01
Internet www.kpmg.no
Enterprise 935 174 627MVA

Til årsmøtet i Nortura BA

REVISJONSBERETNING FOR 2008

Ledelsens ansvar og revisors oppgave

Vi har revidert årsregnskapet for Nortura BA for regnskapsåret 2008, som viser et tap på TNOK 4 388 for morselskapet og et tap på TNOK 13 968 for konsernet. Vi har også revidert opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til dekning av tapet. Årsregnskapet består av selskapsregnskap og konsernregnskap. Selskapsregnskapet består av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger. Konsernregnskapet består av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger. Regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge er anvendt ved utarbeidelsen av regnskapet. Årsregnskapet og årsberetningen er avgitt av selskapets styre og konsernsjef. Vår oppgave er å uttale oss om årsregnskapet og øvrige forhold i henhold til revisorlovens krav.

Grunnlag for vår uttalelse

Vi har utført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder revisjonsstandarder vedtatt av Den norske Revisorforening. Revisjonsstandardene krever at vi planlegger og utfører revisjonen for å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Revisjon omfatter kontroll av utvalgte deler av materialet som underbygger informasjonen i årsregnskapet, vurdering av de benyttede regnskapsprinsipper og vesentlige regnskapsestimater, samt vurdering av innholdet i og presentasjonen av årsregnskapet. I den grad det følger av god revisjonsskikk, omfatter revisjon også en gjennomgåelse av selskapets formuesforvaltning og regnskaps- og intern kontrollsystemer. Vi mener at vår revisjon gir et forsvarlig grunnlag for vår uttalelse.

Uttalelse

Vi mener at

- årsregnskapet er avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettvisende bilde av selskapets og konsernets finansielle stilling 31. desember 2008 og av resultatet og kontantstrømmene i regnskapsåret i overensstemmelse med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge
- ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger
- opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til dekning av tapet er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter.

Oslo, 19. februar 2009
KPMG AS

Tom Myhre
Statsautorisert revisor

KPMG AS is a member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with KPMG International, a Swiss cooperative.

Statsautoriserte revisorer - medlemmer av Den norske Revisorforening

Offices in:
Oslo, Bodø, Alta, Arendal, Bergen, Elverum, Finnsnes, Hamar, Grimstad, Haugesund, Kristiansand, Larvik, Lillehammer, Mo i Rana, Molde, Narvik, Røros, Sandefjord, Sandnessjøen, Stavanger, Stord, Tromsø, Trondheim, Tønsberg, Ålesund

Datterbedrifter
Nortura

Norilla BA
driver kjøp og salg av biprodukter, bl.a. huder, skinn, tarmer, ull samt utviklingsarbeid knyttet til øvrige bi-produkter. Ca 80% av omsetningen er eksport. Hovedkontoret er i Oslo.

Omsetning	315 mill kr
Antall utførte årsverk	57
Eierandel	100 %

MATIQ AS
Er leverandør av konsernets it-tjenester. Hovedkontoret er i Trondheim.

Omsetning	168 mill kr
Antall utførte årsverk	97
Eierandel	100 %

Rendalen Kjøtt AS
driver med nedskjæring av kjøtt. Hovedkontoret er i Rendalen.

Omsetning	206 mill kr
Antall utførte årsverk	36
Eierandel	100 %

Eldhus AS
driver produksjon og salg av eldhusrøkte spekeprodukter. Hovedkontoret er på Evanger i Voss.

Omsetning	27 mill kr
Antall utførte årsverk	12
Eierandel	100 %

NoriDane Food A/S (Danmark)
driver internasjonal handel med kjøttvarer. Hovedkontoret er i København, og det er i 2008 etablert avdelingskontorer i Oslo, samt Polen og Ungarn.

Omsetning	167,8 mill kr
Antall utførte årsverk	5
Eierandel	100 %

Nortura Hærland AS
skal på vegne av Nortura dekke markedets behov for bearbeidet og foredlet hvitt kjøtt, herunder produkt- og teknologiutvikling. Hovedkontoret er på Hærland i Østfold.

Omsetning	1 706 mill kr
Antall utførte årsverk	452
Eierandel	100 %

Terina AS
driver produksjon og salg av spekevarer, hermetikk og frysevarer. De har også ansvaret for produktutvikling, markedsføring og salg av Terina-merkede produkter. Hovedkontoret er i Oslo.

Omsetning	1 251 mill kr
Antall utførte årsverk	272
Eierandel	100 %

NORSK DYREMAT AS
Driver produksjon og salg av dyremat. Hovedkontoret er på Rudshøgda.

Omsetning	21,9 mill kr
Antall utførte årsverk	4
Eierandel	100 %

Norsk Hundefôr AS
driver produksjon og salg av hundefôr. Hovedkontoret er i Sirevåg.

Omsetning	106,4 mill kr
Antall utførte årsverk	43
Eierandel	100 %

Nortura Samvirkekylling AS
er produsent av daggamle slaktekyllinger. Virksomheten er basert på import av rugeegg fra besteforeldredyr i Sverige. Hovedkontoret er i Våler i Solør.

Omsetning	210 mill kr
Antall utførte årsverk	32
Eierandel	100 %

Norsk Kjøtt Eiendom AS

Eierandel	100 %

Deleide datterselskaper

Scandinavian Poultry Research AS	51,0 %
Fjordkjøkken AS	56,5 %
Karasjok Slakteeiendom AS	66,0 %
Norsk Protein	75,0 %
Nortura Eggprodukter AS	90,1 %
Nortura Hærland Eiendom AS	91,6 %
Hå Rugeri	51 %

KONSERNSTYRET NORTURA BA

Eiervalgte
- Sveinung Svebestad, Kyrkjevn. 58, 4327 Sandnes, styreleder
- Einar Høstbjør, Holleby, 1708 Sarpsborg, nestleder
- Per Aas, Opsahl, 2080 Eidsvoll
- Birte Usland, 4534 Marnardal
- Lars Petter Bartnes, Ner-Bartnes, 7730 Beitstad
- Hans Kristian Heum, Grøumveien 253, 3178 Våle
- Kari Redse Håskjold, Mork, 6100 Volda
- Kjersti Hoff, Høgholen, 2340 Løten
- Teig Madsen, Oldra, 9415 Harstad

Ansattvalgte
- Bjørn Tore Kyllo, Nortura Trondheim
- Ken-Ove Sletthaug, Nortura Forus
- Kay R. Kristoffersen, Nortrua Tønsberg
- Robert Rødsdalen, Nortura Elverum
- Bjørg-Karin Lekva, Nortura Rudshøgda

KONSERNRÅD (valgt i august 2008)

- Gabriel Joa, Sandnesveien 20, 4050 Sola, ordfører
- Aud Borge, Borreveien 77, 3186 Horten, varaordfører
- Bente Roer, Nordre Roer, 1850 Rygge
- Christen Engeloug, Grimset, 2344 Ilseng
- Svein Skurdal, Skurdal/Syrdal, 2647 Sør-Fron
- Ivar Kvinlaug, 4480 Kvinesdal
- Olav Røysland, Vollvn. 52, 4354 Voll
- Rasmus Tore Stople, Storebø, 5585 Sandeid
- Paul Sindre Vedeld, 6141 Rovde
- Heming Graffer, Aunet, 7560 Vikhammer
- Inger Hovde, 7717 Fornes
- Torgeir Løkås, Ness, 8215 Valnesfjord
- Aase Berg, Skarmunken, 9030 Sjursnes
- John A. Langmo, 7100 Rissa
- Leif Ove Sørby, Fossgt., 3320 Vestfossen
- Ivar G. Slettemoen, 3580 Geilo
- Hans Arne Breivik, Lihaugen, Breivik, 5337 Rong
- Ole Martin Fjeldberg, Saug, 2355 Gaupen

I tillegg består konsernrådet av styret. Kontrollkomiteen og leder/nestleder i valgkomiteen har møterett.

KONTROLLKOMITEEN

- Odd Åke Fagereng, 8470 Bø i Vesterålen
- Gunn Ellen Dybvik, 1850 Mysen
- Eivind Glestad, Glestad, 2380 Brumunddal

VALGKOMITEEN

- Ole Henrik Lauritzen, Sandaker, 1890 Rakkestad
- Magnus Myrvold, Remma, 8658 Mosjøen
- Arna Høyland, Høyland, 4365 Nærbø
- Severin Kluken, Kluken Østre, 7660 Vuku
- Dorthe Kyvig Bårnes, Bårnes, 3282 Kvelde
- Brit Brækhus, 6793 Innvik
- Jon Ødegård, Forkalsrud, 2630 Ringebu

FAGUTVALGENE

Gris
- John A. Langmo, 7100 Rissa (leder)
- Harald Bøhnsdalen, Kjus søndre, 2015 Leirsund
- Alf Siqveland, 4362 Vigrestad
- Else Norheim, Kjerringvik, 8400 Sortland
- Henry Haugen, Furustadvn. 180, 3232 Sandefjord
- Einar Myki, Tønset, 2340 Løten
- Hans Kristian Heum, Grøumveien 253, 3178 Våle

Storfe
- Leif Ove Sørby, Fossgt., 3320 Vestfossen, leder
- Guri Gjølstad Røhnebæk, Gjølstad, 2219 Brandval
- Finn Hognestad, Gardshaugv. 44, 4053 Ræge
- Harald Kaasen jr., Kaasen gård, 9161 Burfjord
- Mimi Oust, Kjesbu, 7620 Skogn
- Reidar Kallestad, 5953 Fonnes
- Birte Usland, Høye, 4534 Marnardal

Småfe
- Ivar G. Slettemoen, 3580 Geilo (leder)
- Harald Aune, Aunet, 7790 Malm
- Eli Berge Ness, Øen, 6978 Viksdalen
- Arnold Helland, 4387 Bjerkereim
- Asgeir Larsen, 9060 Lyngseide
- Kjetil Granrud, Broen Berge, 2485 Rendalen
- Per Aas, Opsahl, 2080 Eidsvoll

Fjørfekjøtt
- Ole Martin Fjeldberg, Saug, 2355 Gaupen, leder
- Severin Kluken, Kluken Østre, 7660 Vuku
- Trond Steinstø, Rykkje, 5610 Øystese
- Sigurd Høyland, Kongeheia, 4365 Nærbø
- Hans Martin Gran, Kjeldås, 3070 Sande
- Arild Granum, Sognshøyd, 1580 Rygge
- Terje Hagen, Gjerdrum Vestgaarden, 2436 Våler
- Hanne Guåker, Biskopplien, 2353 Stavsjø
- Haakon Andreas Alm, Nøkleby, 2335 Stange
- Lars Petter Bartnes, Ner-Bartnes, 7730 Beitstad

Egg
- Hans Arne Breivik, Lihaugen, Breivik, 5337 Rong, leder
- Bernt Mikalsen, Vik, 9475 Borkenes
- Håkon Fiskvik, Munkeby, 7600 Levanger
- Hallgeir Teigene, Grimstad, 6060 Hareid
- Anne Lise Kindingstad, Kindingstad, 4160 Finnøy
- Arild Viken, Reddal, 4886 Grimstad
- Thor Henry Bakke, Søndre Kofstad, 3322 Darbu
- Hans Christian Kihl, Kihl, 1640 Råde
- Steinar Lundhagebakken, Bekkedalsgutua 122, 2616 Lismarka
- Einar Høstbjør, Holleby, 1708 Sarpsborg

ÅRSMØTEUTSENDINGENE APRIL 2008

Nasjonalt kontaktutvalg fjørfe
- Tore Ingvald Brømnes, Brømnes, 4849 Arendal
- Vidar Tjelland, Tønnesland, 4536 Bjelland
- Jon Ødegård, Forkalsrud, 2630 Ringebu
- Leiv Blakstad, Tjerne, 2355 Gaupen
- Ole Simen Baldishol, Baldishol, 2350 Nes H
- Jens Petter Slotnæs, Svennerud, 2350 Nes H
- Ole Martin Fjeldberg, Saug, 2355 Gaupen
- Bernt Mikalsen, Vik, 9475 Borkenes
- Hallgeir Teigene, Grimstad, 6060 Hareid
- Arnstein Saltnes, 7350 Buvika
- Anne Lise Kindingstad, Kindingstad, 4160 Finnøy
- Ståle Solberg, Bisseberg Nordre, 1746 Skjeberg
- Marianne Storhaug Strøm, Jærveien 801, 4352 Kleppe
- Jorulf Refsnes, Garborg, 4340 Bryne
- Gunnar H. Li, Valenveien 308, 3800 Bø
- Hans Martin Gran, Kjeldås, 3070 Sande
- Ole Harald Monsen, Ødegården, Verningen, 3270 Larvik
- Hans Arne Breivik, Lihaugen, Breivik, 5337 Rong
- Aud Aasen, 6829 Hyen
- David Koht-Norbye, Skaltorpveien 110, 1850 Mysen
- Sissel H. Johansen, Bjørnskinn, 8484 Risøyhamn
- Hans Christian Kihl, Kihl, 1640 Råde

Kontaktutvalg NORD
- Paul Sindre Vedeld, 6141 Rovde
- Harald Ednar Hagen, 6433 Hustad
- Grete Skar Misfjord, 6390 Vestnes
- Jan E. Hoem, 6637 Flemma
- Kari Redse Håskjold, Mork, 6100 Volda
- Petter Baalsrud, 6657 Rindal
- Jostein Stranden, 7110 Fevåg
- Toril Fløystad Dørum, Dørum, 7340 Oppdal
- John A. Langmo, 7100 Rissa
- Inger Lise Ingdal, 7316 Lensvik
- Kari Tronvoll, 7320 Fannrem
- Odd Harald Solheim, 6570 Smøla
- Inger Hovde, Fornes, 7717 Steinkjer
- Jørgen Baumfelder, Leksdal, 7650 Verdal
- Harald Aune, 7790 Malm
- Øystein Myran, 7580 Selbu
- Tore Moksnes, Moksnes østre, 7633 Frosta
- Trond Dahlen, Ekne, 7624 Ekne
- Odd Erik Rødde, 7520 Hegra
- Kåre Kvåle, Postboks 58, 7820 Spillum
- Brian Pelle, Kleiva, 7900 Vikna
- Agnar Forbord, 7777 Nord-Statland
- Berit Hundåla, 8883 Husvika
- Ole Nilsen, Hamnesvalen, 8800 Sandnessjøen
- Eli Horsberg, Horsberg, 7982 Bindalseidet
- Are Mørk, 8980 Vega
- Torgeir Løkås, Ness, 8215 Valnesfjord
- Gunvald Jonassen, Saura, 8170 Engavågen
- Karl Idar Berg, 9146 Olderdalen
- Margit Mathisen, Østerbotn, 9700 Lakselv
- Stein Inge Prestbakk, 9350 Sjøvegan
- Teig Madsen, Oldra, 9415 Harstad
- Else Norheim, Åsanveien 17, 8400 Sortland

Kontaktutvalg ØST
- Ole Tom Bø, Burudveien 4, 1350 Lommedalen
- Kjell Gunnar Gravningen, Lindem, 3618 Skollenborg
- Kjetil Larsgard, Larsgård, 3577 Hovet
- Audun Kval-Engstad, Engstad, Saksumdal, 2608 Lillehammer
- Christen Engeloug, Grimset, 2344 Ilseng
- Sissel Tørud, Kolstad, 2380 Brumunddal
- Lars Raknerud, 2380 Brumunddal
- Torbjørn Bjørnson, Aulestad, 2656 Follebu
- Trond Engeland, 2635 Tretten
- Bjørner Flittie, Flittie, 2666 Lora
- Ragnhild Bang Vestad, Brandstad, 2630 Ringebu
- Terje Jonny Sveen, Rindsæther, 2676 Heidal
- Svein Skurdal, Skurdal Sygard, 2647 Sør-Fron
- Ole Næss, Askimlinna 44, 2760 Brandbu
- Terje Amundsen, Hjellegård, 2910 Aurdal
- Arne Goplen, 2880 Nord-Torpa
- Sjur Tokvam, Frogner, 2830 Raufoss
- Erik Fløystad, A-Moland, 4800 Arendal
- Nils Henry Haugen, Furustadvn 180, 3232 Sandefjord
- Heidi Myhre, Solheim Gård, 3080 Holmestrand
- Hans Kristian Heum, Grøumveien 253, 3178 Våle
- Hilda Vaa, Vehus, 3890 Vinje
- Joachim Nabeit Skogsrød, Lårdal, 3891 Høydalsmo
- Steinar Stolt, 7374 Røros
- Kjetil Granrud, 2485 Rendalen
- Wenche M. Skaar Brattset, Brennevn. 85, 1735 Varteig
- Albert Lund, Bjørk, 2150 Årnes
- Vidar Julien, Bækken Gård, 2260 Kirkenær
- Hans Nummestad, Vik, 1892 Degernes
- Øivind Funderud, Skotvedt, 1593 Svinndal
- Hans Marius Krogsrud, Krogsrud Størjen, 2100 Skarnes
- Lars Egil Lauten, Nafstad, 2040 Kløfta

Kontaktutvalg VEST
- Ivar Kvinlaug, Mygland, 4480 Kvinesdal
- Knut R. Thunheim, Skei 13, 4460 Moi
- Egil Nome, Nome, 4532 Øyslebø
- Ester Ørsland, Sokndalsvn 532, 4370 Egersund
- Olav Røysland, Vollvn. 52, 4354 Voll
- Geir Johan Heggheim, Sørskor, 4120 Tau
- Margunn Vatne, Vigdelnesvn. 56, 4053 Ræge
- Anders Bøe, Bøvn 229, 4070 Randaberg
- Erling Landa, Steinnesvåg, 4160 Finnøy
- Willy Finnbakk, Løge, 4340 Bryne
- Alf Siqveland, Småhaugvn 3, 4362 Vigrestad
- Arna Høyland, Høyland, 4365 Nærbø
- Eli R. Nygård, Rossavik, 4110 Forsand
- Harald Hetland, 5584 Bjoa
- Rasmus Tore Stople, Storebø, 5585 Sandeid
- Berit Dale, 5472 Seimsfoss
- Hans Olav Skåre, Grov, 4230 Sand
- Nils T Bjørke, Bjørkevn 121, 5700 Voss
- Bjarte Samnøy, Samnøy, 5642 Holmefjord
- Reidar Kallestad, Keilen, 5953 Fonnes
- Sonja Ramsvik, Brandavegen, 5310 Hauglandshella
- Per L. Hilleren, Middalen, 6856 Sogndal
- Brit Brækhus, 6793 Innvik
- Arnold Matre, Store Matre, 5984 Matredal
- Alf Støfring, Eikås, 6847 Vassenden
- Ove Bruheim, 6763 Hornindal
- Sidsel A.E. Itland, Rivedal, 6982 Holmedal
- Jon O. Nummedal, Seljedalen, 6893 Vik i Sogn

Ansattvalgte
- Viggo Sennesvik, Nortura Bodø
- Rune Heim, Nortura Trondheim
- Arve Pettersen, Nortura Steinkjer
- Geir Bjørklund, Nortura Bardufoss
- Terje Kristiansen, Nortura Rudshøgda
- Kenneth Johansen, Nortura Sarpsborg
- Olav Egeli, Nortura Oslo
- Geir Olsen, Nortura Gol
- Ole Vindenes, Nortura Bergen
- Tove Berit Berg, Nortura Revetal
- Bjarte Hundvebakke, Nortura Førde
- Per Reidar Olufsen, Nortura Stavanger
- Arve Benberg, Nortura Heimdal
- Kjetil Igletjern, Nortura Hærland
- Unni Grødeland, Nortura Nærbø
- Harald Berge, Nortura Stavanger
- Irene Åstveit, Nortura Bergen
- Inge Vaule, Nortura Trondheim
- Arne Petter Forås, Nortura Namsos
- Gerd Signe Grinde Håre, Nortura Sogndal
- Ann Kristin Kvaløsund, Nortura Tønsberg
- Ann Iren Karlsen, Nortura Harstad
- Bjørg Karin Lekva, Nortura Rudshøgda
- Trond Andersen, Nortura Oslo

Solid salgsøkning

Nortura Marked økte omsetningen med 400 millioner kroner i 2008, og satte nye salgsrekorder med en rekke produkter. Markedslederne Gilde og Prior tok nye markedsandeler – godt hjulpet av målrettet nyskaping der 108 nye produkter ble lansert. Dagligvarebransjens prestisjetunge innovasjonspris gikk til Prior Rett på grillen.

Nortura Marked hadde en volumvekst på 1,4 prosent i 2008 – fordelt på 4,6 prosent for Prior og 0,7 prosent for Gilde som gav en salgsøkning i verdi på over 10 prosent. Årsaken skyldes at en større andel av salget var produkter med høyere foredlingsgrad og dermed større lønnsomhet. Dette er hovedgrunnen til et sterkt forbedret økonomisk resultatet i Nortura Marked.

Trenden viser ellers en økning i salg av fersk pålegg og fortsatt vekst i pølsesalget – i fjor med 1,4 prosent. Spekepølser hadde en salgsøkning på 20 prosent og potensialet for vekst er fortsatt stort.

Storkjøkken/KBS hadde også et godt år, og fikk på tampen av året en avtale med Esso om å være hovedleverandør. Avtalen betyr leveranser av produkter til Esso i størrelsesorden 600 millioner kroner de neste fem årene.

Etterspørselen etter matspesialiteter med lokal tilhørighet eller unike kvaliteter forsterket seg. Fire av konsernets produkter fikk i fjor spesialitetsmerking av KSL Matmerk, og Nortura er nå Norges største leverandør av spesialiteter med 21 godkjente produkter. Fjorårets tilskudd var Gilde Vossakorv, Gilde Grovpølse, Gilde Svinemør og Gilde Innmatpølse.

Sunnhet og helse

Sunnhetstrenden fortsatte med forsterket styrke i 2008, noe som gjenspeiler seg i ytterligere økt salg av både kyllingfilet og renskåret svinefilet. Ikke minst befestet Gilde Go' og Mager serien med 13 forskjellige produkter sin posisjon med en total salgsøkning på 30 prosent. Pølser med omega 3 ble lansert som et svar på forbrukerens økte bevissthet på kosthold.

Gildes økologiske produkter økte med 34 prosent i 2008 – på toppen av en økning på 77 prosent året før. Prior økologiske kylling ble en stor suksess. Selv om økologiske produkter utgjør en liten del av omsetningen, er dette en kategori som stadig flere forbrukere etterspør. Derfor har Nortura valgt å samle alle sine økologiske produkter i merkenavnet Økologiske Norgården. Hovedlanseringen skjer først tidlig i 2009, men allerede til jul kom de første økologiske produktene, pinnekjøtt, egg og ulike kalkunvarianter.

Heder og ære

Innovasjonsgraden er stor. I 2008 lanserte konsernet 108 nye produkter - mot 88 året før. Ekstra gledelig var det at Prior Rett på grillen mottok Dagligvareleverandørenes innovasjonspris, og kåret av Dagens Næringsliv blant de produkter som tok forbrukeren med storm.

Gilde gjorde seg også i 2008 bemerket med sine reklamefilmer. "Frisbee" kom blant verdens fem beste reklamefilmer på det internasjonale nettstedet "Adforum.com". Reklamefilmen "Håndballjentene" ble kåret som nummer tre blant folkets reklamefavoritter i 2008.

For andre året på rad ble Thulefjord oppskåret sylte kåret til Norges beste julesylte – i sterk konkurranse med 23 andre sylter. For femte året på rad ble det gull til Eldhus pinnekjøtt. I tillegg ble både Gilde Røkt julepølse og Gilde Go' og Mager Salami kåret til å være årets produkt i sine kategorier. Hele 12 andre av konsernets produkter ble hedret med medalje i kjøttbransjens egen kvalitetskonkurranse.

Industrisalg

Nortura Industrisalg omsatte i fjor for 2,6 milliarder kroner. Industrisalg selger kjøtt av alle dyreslag til alle private aktører – unntatt Norturas egne varemerker, og står på den måten for en betydelig andel av konsernets virksomhet. Det ble etablert og innarbeidet en web-basert salgsløsning det er knyttet store forventinger til, og som allerede har gitt resultater. Nortura Industrisalg har påtatt seg den utfordrende oppgaven med å redusere lagerbeholdningen av hvitt og rødt kjøtt konsernet hadde ved utgangen av 2008.

Merkevarehuset Nortura

Nortura Marked har gjennom hele året hatt en bred organisasjons- og strategiprosess. Det er lagt ned et betydelig arbeid for å bygge merkevarehuset Nortura. Plattformen er fundamentet for en skjerpet profil overfor forbrukerne. Arbeidet blir godt synlig i 2009 med lansering av de to nye merkevarene Fryst og Økologiske Norgården. Samtidig fortsetter konsernet å utvikle andre nye produkter som skal friste forbrukeren til å velge blant Norturas mangfoldige utvalg med over 2000 ulike varer i sortimentet.

I 2008 spiste hver nordmann i gjennomsnitt 2,5 kilo Gilde kjøttdeig, som er det største enkeltproduktet konsernet selger.

Salgsutvikling Gilde Go´ og Mager (Volum tonn)

Prior Rett på grillen mottok Dagligvare-leverandørenes innovasjonspris, og av Dagens Næringsliv kåret blant de produkter som tok forbrukeren med storm i 2008.

Taktskifte!

2008 var året da det virkelig ble klart at konsernet ikke har råd til en drift som ikke er lønnsom. Færre fabrikker og en smartere produksjonsstruktur har vært i fokus dette året– og vil fortsatt være det framover.

I 2008 ble drifta samlet til ett forretningsområde for alle fire dyreslag og egg: Nortura Drift. Endringen gjør det lettere for hele drifta å trekke i samme retning, og gir bedre mulighet for en lønnsom produksjonsstruktur.

Smartere produksjon
Prosjekt "Smartere foredling" startet på høsten for å skape en mer lønnsom produksjonsstruktur mellom fabrikkene og mer effektive varestrømmer. Flere fabrikker har for stor kapasitet i forhold til volum, og produksjonen er i mange tilfeller overlappende. Ved å samle produksjonen oppnår man bedre utnyttelse av fabrikkenes kompetanse, teknologi og utstyr. Også på slakting og skjæring ble enkelte varestrømmer prioritert på noen fabrikker. Tiltakene har vist seg å ha god effekt. Det vil fortsatt være en prioritert oppgave å lete etter smarte produksjonsløsninger fabrikkene i mellom.

Nortura Forus, Steinkjer og Målselv innledet i fjor et målrettet forbedringsarbeid kalt "redesign" som har gitt betydelige økonomiske resultater. Redesign innebærer en gjennomgang av fabrikken på jakt etter besparelser uten å måtte investere; riktig bemanning og arbeidsmønster, samt bedre planlegging av produksjon har stått i fokus. Redesign videreføres i 2009 ved Nortura Førde og Nortura Rudshøgda.

Gjennom høsten måtte vi tilpasse oss markedssituasjonen. Etter en svakere salgsutvikling enn planlagt på kylling ble produksjonen redusert med fem prosent fra august og syv prosent fra desember. På svineskjæring ble det rundt 10 prosent reduksjon, og mot slutten av året en tilsvarende reduksjon på storfeskjæring.

Strukturendringer
Norges mest moderne slakteri, Nortura Bjerka i Nordland, åpnet i august. Fabrikken slakter og skjærer gris, storfe og småfe, har 90 medarbeidere og kostet 230 mill kroner å bygge. Bjerka erstatter fabrikkene i Bodø, Mosjøen og Brønnøysund, og gir en årlig innsparing på 40 mill kroner. Det har vært noen utfordringer i den første driftsperioden og enkelttilfeller der inntransporttider ikke har vært overholdt. Disse er tatt grundig tak i og utbedret i samarbeid med Mattilsynet. Ved utgangen av 2008 startet et eget driftsforbedringsprogram for fabrikken.

I Brønnøysund vurderte konsernet muligheten for annen, lønnsom aktivitet ved fabrikken; slakt og skjæring av villsau samt oppdrettstorsk. Fabrikken ble besluttet nedlagt fordi det ikke ble funnet lønnsomhet eller samarbeidspartnere til alternativene. Terina Namsos og Nortura Kvinesdal ble besluttet avviklet på grunn av overkapasitet i konsernet. Terinas hermetikkproduksjon blir overført til Terina Lillehammer i 2009.

Som en følge av Norturas overtakelse av Spis Grilstad-fabrikken i Malvik, blir fabrikkene i Fosen, Namsos og Oppdal avviklet. Utfasingen vil skje samtidig med ferdigstillelsen av den nye fabrikken i Malvik.

Byggingen av Malvik får også konsekvenser for virksomheten ved Nortura Trondheim. Slakting, skjæring, finstykk og deiger flyttes til Malvik. Resten av foredlinga, samt ekspedisjon og administrasjon fortsetter inntil videre, men det vil trolig ikke være verken behov for eller lønnsomt å drifte to fabrikker i Sør-Trøndelag, samtidig som det er nok foredlingskapasitet andre steder i konsernet.

Medarbeidere ved berørte fabrikker er satt i omstilling, og Team Personal startet umiddelbart arbeidet med å finne gode løsninger for samtlige gjennom konsernets omstillingsavtale.

Mer distribusjon gjennom grossist
Fra å ha egen distribusjon på spekemat, ble det i september innført leveringer og salg til grossist. Endringen medførte nye pakkeløsninger og nye måter å jobbe på for vår spekematfabrikk i Sogndal. Flere frossenvarer ble omlagt til grossist andre halvår. Etter at ny produksjonslinje for posteier ble installert, vil også disse bli grossistdistribuert i løpet av våren 2009.

God drift med gode ledere
Nortura Drift har i 2008 prioritert riktig kvalitet, leveringsgrad, HMS og økonomi. Det vil vi også gjøre framover. Det er høy bevissthet ved alle fabrikker om at lønnsomheten må opp og kostnadene ned, og at drifta har et ansvar for å bidra til at konsernet når sine mål. Det klarer vi med ledere som er tett på, som ser og anerkjenner sine medarbeidere – og som våger å ta beslutninger. 2008 var året for taktskifte, 2009 blir året for å holde den nye takta sammen!

Norges mest moderne slakteri, Nortura Bjerka i Nordland, åpnet i august.

Thomas Ødegård og hans kolleger ved Nortura Forus skjærer 190 000 000 kilo svinekjøtt i året.

Skjæring (tall i tonn)	2007	2008
Gris	69 338	67 228
Storfe/kalv	49 351	49 684
Småfe	10 451	11 596

Tilførsler (tall i tonn)	2007	2008
Gris	83 650	86 452
Storfe/kalv	63 698	65 087
Småfe	16 514	17 588
Egg	35 961	37 903
Kylling	47 911	55 337
Kalkun	4 980	6 138

Foredling rødt kjøtt 2008

- **Spekevarer:** 2 %
- **Spekpølser:** 2 %
- **Salt/røkt:** 6 %
- **Ferdigmat:** 12 %
- **Pålegg:** 10 %
- **Pølser:** 27 %
- **Deiger:** 17 %
- **Biffer:** 7 %
- **Stykket kjøtt:** 17 %

Totalt: 99 791 tonn

Foredling fjørfekjøtt 2008

- **Pålegg:** 3 %
- **Deiger/farser:** 4 %
- **Pølser:** 16 %
- **Filet:** 16 %
- **Annet kjøtt:** 29 %
- **Stykket kjøtt:** 16 %
- **Eggprodukter:** 16 %

Totalt: 32 741 tonn

Sigjørn Grøtterud bygde nytt storfefjøs i fjor og fikk gode råd fra spesialrådgiver på bygg, Cathinka Jerkø.

Riktig volum - til rett tid

Leveringsgraden er et av de viktigste kriteriene Nortura måles på i forhold til våre kunder. Å ha verdens beste produkter hjelper lite om vi ikke får dem fram til butikken når forbrukeren vil ha dem - og den jobben starter hos bonden.

Å være leveringsdyktig på ferskvarer med kort holdbarhet og store variasjoner i etterspørselen fra uke til uke, er ekstremt krevende og utrolig viktig. De siste par årene har det vært arbeidet intenst for å forbedre samhandlingen i varestrømmen – og det har gitt resultater. En solid løft i 2007 fortsatte i 2008 hvor vi oppnådde leveringsgrader helt i toppsjiktet. Høy leveringsgrad gir fornøyde kunder og er avgjørende skal vi øke salget og ta nye markedsandeler, noe vi klarte både for Prior og Gilde i 2008.

Ved utgangen av året har konsernet 28 110 medlemmer. Det er en nedgang på 2 225, men tilførslene har likevel aldri vært større og alle våre fem produksjoner økte i volum. Totalt ble det slaktet 224 238 tonn, derav 61 475 fjørfe. I tillegg ble det innveid 37 903 tonn egg. Rogaland er størst, med nesten 20 prosent av leveransene, mens Nordland hadde den prosentvis største økningen.

Markedsbalansen har til tider vært utfordrende på flere av dyreslagene. På kyllingen slet vi med å dekke etterspørselen i første halvår, noe som snudde til kraftig overdekning i siste halvår da salgsveksten flatet ut. Fra september reduserte derfor Nortura alle innsett med 7 prosent, men likevel var lageret av hel kylling vokst til 4 700 tonn ved utgangen av året. 1 400 tonn av dette kom fra Stjernekylling da de avviklet driften like før jul. Av markedsmessige hensyn valgte Nortura å kjøpe dette lageret for sjøl å ha kontroll på det. Alternativet kunne blitt et betydelig prispress i hele næringa.

Også på de firbeinte dyreslagene var første halvår preget av underdekning. Det førte for første gang i historien til åpning for import av gris, storfe og lam på administrativt nedsatte tollsatser samtidig. Totalt sett ble likevel ikke underdekningen så stor som det så ut til tidlig på året.

Etter flere år med nedgang, økte lammeproduksjonen igjen i 2008. En meget god beitesommer i store deler av landet resulterte i rekordtunge lam, og andelen stjernelam økte til rekordhøye 65 prosent. Igjen ser vi at kvalitet og vekt hos Norturas produsenter ligger klart over konkurrentene.

Dyretransport 2008	Transporterte dyr	Transporttid	% døde under transport
Gris	1 036 665	3 t 14 min	0,019 %
Storfe	245 880	3 t 05 min	0,003 %
Småfe	808 128	4 t 01 min	0, 010 %
Kylling	46 195 720	2 t 19 min	0,15 %
Kalkun	783 129	2 t 14 min	0,14 %

Andel Stjernelam i Nortura

Flere års systematisk arbeid fra rådgivingssida for å heve kvaliteten har bokstavelig talt gitt synlige resultater.

På grisesida var det bekymring for at underdekningen ville fortsette i andre halvår. Men leveransene økte ut over året, samtidig som salget flatet litt ut. Dermed klarte Nortura å dekke både høsten og julesalget med norske råvarer uten å måtte ty til ytterligere import.

80 prosent av grisen som blir slaktet i Nortura er av trerasekryssingen Noroc. Denne grisen anses å være den viktigste årsaken til de siste 15 årenes positive salgsutvikling av svinekjøtt i Norge. Nortura ønsker å videreutvikle denne grisen, og investerte i fjor 20 millioner i verdens første datatomograf hos Norsvin. Målet er å oppnå enda raskere avlsframgang.

2008 var preget av stort fettoverskudd. Delvis fordi grisen i gjennomsnitt var tyngre enn året før. Men den viktigste årsaken er at forbrukerne i stadig større grad etterspør de magre variantene i vår produktportefølje. Arbeidet med å øke kjøttprosenten ble derfor intensivert, og ferske nedskjæringsforsøk viser nå at kjøttprosenten på Noroc-grisen er én prosent høyere enn i 2007.

Rådgiverkorpset har aldri tegnet flere storfefjøs enn i fjor, men økningen i ammekyr er likevel ikke i nærheten av å kompensere for bortfallet av mjølkekyr. Til tross for dette økte tilførslene av storfe i 2008. Høyere slaktevekter på okse er en del av forklaringen. Men den viktigste årsaken var ekstraordinær høy kuslakting, som dessverre er et signal om at storfetilførslene fortsatt er på vei ned.

Fusjonen ble gjennomført fullt ut i medlemsorganisasjonen i 2008. Organisasjonen består nå av 146 kretser, mot tidligere 270. 21 kontaktutvalg er blitt til 11 regionutvalg. Disse ledes av et arbeidsutvalg på seks personer, og hver av Norturas fem hovedproduksjoner er representert. Lederne av regionutvalget sitter i Konsernrådet som jevnlig møter konsernstyret til strategiske diskusjoner. Erfaringene så langt er at organisasjonen er blitt mer effektiv, og at den reelle veien fra medlemmet til styrende organer er blitt kortere.

Norturas samfunnsansvar

Nortura er Norges største aktør innen kjøtt- og eggproduksjon. Konsernet er organisert etter samvirkeprinsippet med 28 110 aktive produsenter. Konsernet har 6 507 årsverk, omsetter for 17 milliarder kroner og har mer enn 2 000 produkter i merkevareporteføljen. Vi har 39 fabrikker – fra Egersund i sør til Karasjok i nord – som alle bidrar med betydelig regional verdiskaping. I følge samfunnsregnskapet til NHO finansierer for eksempel i Nortura Førde utdanningen av 421 grunnskole-elever – samtidig som den gjennom sine egne 141 årsverk utløser 606 nye årsverk hos underleverandører. Gjennom bedriftens størrelse, produktmangfold og tilstedeværelse i hele Norge har vi direkte innvirkning på hverdagen til tusenvis av mennesker hver eneste dag. Det er et ansvar vi er oss svært bevisst, og som også danner bakteppet for Norturas arbeid med samfunnsansvar. I vår strategiplan for 2008-2011 står det klart at selskapet vil videreutvikle arbeidet på dette området.

Definisjon av samfunnsansvar
Det finnes en rekke definisjoner av samfunnsansvar. Vi har valgt EUs definisjon av samfunnsansvar som "måten bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift, og i sitt forhold til interessegrupper, på frivillig basis". Dette betyr at samfunnsansvar er frivillig og handler om initiativ som går utover det lovpålagte. Det er viktig å understreke at arbeidet med samfunnsansvar er en langsiktig investering som skal underbygge Norturas hovedstrategier. Ingen bedrifter kan operere isolert fra samfunnet for øvrig, og arbeidet med samfunnsansvar er med på å sikre grunnlaget for sunn økonomisk drift i framtiden. Vi ser også flere kortsiktige effekter av dette arbeidet, både innsparinger gjennom mer effektiv og miljøvennlig drift samt andre fordeler som økt intern motivasjon og økt tilgang på arbeidskraft. Arbeidet med samfunnsansvar er ett av flere viktige satsingsområder. Basert på kjernevirksomheten vår, har vi valgt å konsentrere oss om fire områder:

- Utvikling av primærproduksjonen
- Miljø og klima
- Sunnhet og helse
- Internasjonal solidaritet

Rapportering
2008 er det første året Nortura lager en egen seksjon i årsrapporten om hvilket samfunnsansvar vi tar. For å systematisere arbeidet har vi valgt å ta utgangspunkt i den internasjonalt standarden GRI (Global reporting initiativ). Standarden dekker alle typer virksomheter i alle land – og alle temaer er derfor ikke like relevante for Nortura. Vi ser på arbeidet med samfunnsansvar som en del av vår kjernevirksomhet, og ikke som et isolert prosjekt med en begynnelse og en slutt. For 2008 har vi startet arbeidet med å systematisere arbeidet, og vi vil videreutvikle både satsingen på enkeltområder og nøyaktigheten i rapporteringen.

Virksomhetsledelse og etikk
Nortura er organisert som et samvirke og omfattes av Samvirkeloven av 2008. Den nye loven gjør at samvirkebedrifter har fått en foretakslov på linje med ordinære aksjeselskap. Konsernet er underlagt informasjonskravene til Oslo Børs.

Konsernet er demokratisk bygget opp. I alle store organisatoriske saker er det tradisjon for høy grad av involvering – helt ned til den enkelte andelseier. Konsernrådet består av 18 eiertillitsvalgte og er en strategisk sparringpartner for styret. Etter hvert styremøte evaluerer man egen innsats. Styret må også svare for seg på kretsmøter, regionmøter og i årsmøtet, der det er mulig for andelseierne å gi styret og administrasjonen direkte tilbakemeldinger. Det er et høyt engasjement blant andelseierne i Nortura, og det er ikke uvanlig at styret får direkte henvendelser fra den enkelte bonde. Dette mener vi er positivt, og det vitner om et sunt og levende samvirkedemokrati. Det er ingen sammenheng mellom styremedlemmenes lønn og organisasjonens resultat.

Av eksterne initiativer som vi aktivt støtter kan nevnes Norges Bygdeungdomslag, Bygdefolkets Studieforbund, NORCOOP, Nei til EU, 4H, Bls senter for samvirkeforskning, Norsk Folkehjelp, Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen. Vi er medlemmer i flere bransjeorganisasjoner, bl a NHO Mat og Bio og Dagligvareleverandørenes forening. Som næringsmiddelaktør er vi svært avhengig av avgjørelser gjort i EU.

Til venstre: I 2008 eksporterte Nortura Eggprodukter 57 tonn vafler til de nordiske landene.

Samfunnsrapport
2008

Nortura er et landsomfattende konsern som berører mange menneskers hverdag.

Vi har en egen stilling i konsernet som følger opp alle lovforslagene som kommer derfra, og er medlem i to europeiske bransjeorganisasjoner: UECBV og Clitravi

Norturas etiske regler skal sikre at alle som opptrer på vegne av selskapet utfører sine gjøremål på en etisk forsvarlig måte i tråd med vår standard. Retningslinjene er godkjent av styret. Formidling av reglene til alle – inkludert midlertidig ansatte – er et tydelig kommunisert lederansvar i Nortura. Vi har ikke gjennomført noe systematisk trening i etiske problemstillinger (dilemmatrening) – men dette er noe vi vil vurdere. Det forventes at alle brudd på Norturas etiske retningslinjer blir rapportert. Dette skal enten skje til nærmeste leder – alternativt til andre overordnede eller personalavdelingen. Den som i god tro varsler om mulige brudd på etiske retningslinjer i Nortura, er beskyttet mot alle typer sanksjoner. Vi ser at det kan oppstå situasjoner hvor det er vanskelig å varsle om etiske spørsmålsstillinger gjennom linjen. Derfor kommer vi til å jobbe videre med å forbedre varslingsmulighetene i konsernet.

Norturas interessenter

Nortura er et landsomfattende konsern som berører mange menneskers hverdag. I samarbeid med European Business School har vi gjennomgått konsernets viktigste interessenter: andelseiere, medarbeidere, dagligvarehandelen, myndigheter, ideelle organisasjoner samt media.

Vi ønsker å få tilbakemeldinger fra omgivelsene på vårt arbeid, også på initiativene knyttet til samfunnsansvar. Det er ikke gjennomført noen organisert dialog med de viktigste interessentene, men vi har som mål å bruke rundebordskonferanser der våre omgivelser kan gi oss direkte tilbakemelding. I løpet av året som gikk har vi hatt en rekke formelle og uformelle samtaler omkring temaet. Et eksempel er arbeidet med energieffektivisering ved Nortura Rudshøgda, hvor organisasjoner som Natur & Ungdom og Naturvernforbundet ble invitert til å si sin mening om arbeidet. Vi har også en god relasjon til Islamsk Råd for spørsmål som er knyttet til mer religiøs karakter. Konsernet har vært en aktiv bidragsyter overfor myndighetene i de pågående forhandlingene i WTO, nye markedsordninger og har gitt innspill jordbruksforhandlingene.

Økonomi – viktig regional verdiskaping

Formålet med Nortura er å omsette våre eieres slakt, egg, livdyr og ull på best mulig måte. Vi skal kort sagt bidra til at medlemmene i samvirket får et best mulig økonomisk resultat av sin husdyrproduksjon. Som en hvilken som helst annen bedrift er det sentralt å drive sunt økonomisk og bidra til langsiktig verdiskaping for våre eiere. Vår rolle som markedsregulator er med å sikre stabile inntekter for bøndene, og bidra til å opprettholde norsk landbruk. Det er en betydelig samfunnsverdi i å ha sikker tilgang på norsk produsert mat. Vi har også en rolle i å sikre stabile priser til forbruker, som dermed i mindre grad er påvirket av svingninger i tilbud og etterspørsel. Det betyr at forutsigbarheten blir bedre for begge ender av verdikjeden vår.

I 2008 hadde vi en samlet omsetning for konsernet på 16,7 mrd, med et driftsresultat før av- og nedskrivninger (EDIBTA) på 635 mill kr. Gjennom driften av våre 39 fabrikker over hele landet, bidrar vi til betydelig regional verdiskaping. For å konkretisere hvordan tilstedeværelsen av Norturas fabrikker bidrar i regionene, vil vi i årene framover bruke NHOs samfunnsregnskap mer aktivt i rapporteringen.

Investerer i ny flyplass

Nortura bidro i fjor med 100 000 kroner til utvikling av ny flyplass i Rana kommune.

Vi er opptatt av å sikre nærings-utvikling i distriktene, ikke minst gjennom gode person- og gods-transportløsninger – samtidig åpnet Nortura Nord-Norges største slakteri på Bjerka i 2008, og en ny flyplass i området vil være positivt også for vår egen drift. Bidraget bestod i kjøp av aksjer, etter at Polarsirkelen Lufthavnutvikling gjennomførte en rettet emisjon. Forprosjektet som er satt i gang, analysere mulighetene for en rullebanelengde opp til 3 300 meter for å kunne betjene større transportfly.

I 2008 solgte vi i 514 tonn strimlet Edelgris klar til å putte rett i woken.

Et samarbeid mellom Flyktningekontoret og Manpower har gitt Ahmed Haji Mohamed arbeid ved Nortura Elverum. 70 ulike nasjonaliteter arbeider i Nortura.

Hijab som arbeidstøy

Høsten 2008 godkjente Islamsk Råd Norge for første gang en engangshijab for bruk i en matproduksjonsbedrift.

Generalsekretær Shoaib Sultan i Islamsk Råd Norge var svært fornøyd med initiativet - Dette er god integrering i praksis. Det er svært positivt at også en produksjonsbedrift tilrettelegger for en flerkulturell arbeidsstab, sa han ved introduksjonen. Hodeplagget er i dag en naturlig del av arbeidsantrekket for å ivareta hygienekravene i selskapet. Lanseringen av engangshijab er et godt eksempel på hvordan arbeidet med samfunns-ansvar kan skape vinn-vinn-situasjoner: Det blir enklere for muslimske kvinner å ta del i det norske arbeidsmarkedet via Nortura – i tillegg sikrer konsernet seg tilgang på stabil og god arbeidskraft.

Vi har en tydelig policy på bruk av lokale leverandører i Nortura: Hvis kvalitet og pris er lik eller bedre, velger vi alltid lokal. På enkelte områder har vi konsernavtaler som begrenser muligheten for å bruke lokale leverandører, for eksempel på kontorutstyr, mens innkjøp som håndverkertjenester etc stort sett gjøres i lokalmiljøet. Vi gjennomfører nå et arbeid for å konkretisere andelen av innkjøp som gjøres lokalt, og har som mål å rapportere på dette i 2010.

Nortura mottar ingen betydelig støtte fra det offentlige. Det er ingen overordnet strategi for Nortura-sponsing, her gjennomfører hver fabrikk egne tiltak. Blant flere initiativer kan nevnes fabrikken i Stavanger som støtter kriserammede kvinner, fabrikken i Trondheim som sammen med Rosenborg Ballklubb arrangerer julemiddag for husløse – samt samarbeidsavtaler sentralt med Frelsesarmeens suppekjøkken og Kirkens Bymisjon. Der det ligger en kommersiell begrunnelse, sponser de ulike merkevarene arrangementer innen idrett og kultur, og vi har sponsoravtaler med Norges Fotballforbund og Norges Håndballforbund.

De globale klimaendringene kommer til å påvirke næringslivet i hele verden, og heller ikke Nortura vil være upåvirket. Det er ikke gjennomført noen systematisk risikoanalyse knyttet til de økonomiske konsekvensene for selskapet ved endringer i klimaet. Men vi er for eksempel direkte påvirket av de internasjonale råvareprisene, spesielt kornprisene, som igjen blir påvirket av endringer i klimaet. Behovet for en slik analyse vil bli vurdert.

Sosialt ansvar

Nortura har totalt rundt 6 500 medarbeidere der hovedtyngden er fast tilsatt. Samtidig har vi sesongarbeidere som bidrar godt i perioder med høyt arbeidspress. I løpet av 2008 hadde vi ca 900 sesongarbeidere innom i Nortura. Vi har en overordnet policy i konsernet å bruke så lite midlertidig arbeidskraft som mulig. Konsernet aksepterer ingen form for sosial dumping, og alle medarbeidere uansett tilknytning får tariffrønn. Ekstra fridager og gruppelivsforsikringer er imidlertid forbeholdt faste ansatte.

Mangfold

Vår definisjon av mangfold innebærer variasjon i utdannelse, kultur, nasjonalitet, kjønn og alder. Konsernet har en kvinneandel på 37 prosent og en kvinneandel i

Frode Vik var blant de 170 norturistene som ga alt og gjennomførte Birkebeinerrittet med en gjennomsnittstid på 4.58.06

ledende stillinger på 21 prosent. Vi legger vekt på en jevn aldersfordeling blant våre medarbeidere. Vi har tro på å kombinere lang fartstid med fersk teori, og ungdommelig pågangsmot med moden forsiktighet.

Nortura er en multikulturell arbeidsplass, hvor det finnes medarbeidere fra 70 ulike nasjoner. Rundt 20 prosent av våre medarbeidere er fremmedkulturelle, og det har blitt gjennomført en rekke initiativ for å tilpasse arbeidsplassen til medarbeidere med ulik bakgrunn. Vi gjennomfører også språkopplæring, arrangerer lokale kulturkvelder med ulike mattradisjoner i sentrum. Julegavene som gis til muslimske medarbeidere inneholder ikke svinekjøtt samt at vi tilrettelegger for permisjon i den muslimske høytiden id.

Trivselen i konsernet er god, og hvert år gjennomføres en medarbeiderundersøkelse, hvor siste undersøkelse viser en medarbeidertilfredshet på 76 prosent. Det er ikke rapportert om tilfeller av mobbing i 2008. Her baserer vi oss på et godt tillitsmannsapparat og verneombud som er gode på utfordringene knyttet til dette.

Helse, miljø og sikkerhet (HMS)

Som industribedrift er HMS spesielt viktig. Hver enhet har egne HMS-grupper samt ressursgrupper og HMS-instruktører som jobber kontinuerlig med dette temaet. Vi utvikler et eget e-læringsprogram kalt "Trygg på jobben" som alle medarbeidere skal gjennom. Konsernet jobber med AKAN for å ta tak i rusmisbruk og spilleavhengighet. Nortura har et egenutviklet verktøy (GIPS) som sikrer tett og god oppfølging av sykemeldte.

Med unntak av datterselskapet Matiq AS, er alle konsernets fabrikker IA-bedrifter. I 2008 innførte vi "Avventende sykemelding" der lege og arbeidsgiver kommuniserer om individuelt å tilpasse og tilrettelegge for å unngå sykefravær. I Nortura Målselv valgte man å gå videre gjennom "Åpen sykemelding". Dette halverte legemeldt sykefravær, og Nortura Målselv ble kåret til månedens IA-bedrift av NHO. Stadig flere fabrikker vektlegger nå forebyggende HMS-arbeid. Nortura Rudshøgdas "Frisk til arbeid" er et trim- og aktivitetsprosjekt som skal hjelpe medarbeidere som ikke trener regelmessig til å komme i gang. Prosjektet fokuserer i tillegg på kosthold og livsstil, mestring og ergonomi. Nortura

Alle Nortura-medarbeidere gjennomfører hygienekurs.

Trondheim, Steinkjer og Rudshøgda har sluttet seg til prosjektet "3-2-1 Sammen for et godt arbeidsmiljø", opprettet av Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Arbeidstilsynet. Slike tiltak er viktig i vår bransje som tradisjonelt har relativt høyt sykefravær. Lokalt vektlegges derfor forebyggende tiltak som tilgang på treningsrom, bedriftsidrett og subsidiert treningsavgift. I 2008 gikk 600 årsverk vekk i fravær. H-verdien (antall skader pr mill arbeidstimer) i konsernet var på totalt 30. Konsernledelsen har satt i gang en egen revisjon av sykefraværsoppfølging.

Kompetanse

Konsernet har gode rutiner for opplæring og utdanning av medarbeidere. Vi har et egenutviklet lederprogram med fire nivåer (basis, yngre, mellomleder og topplederprogram) som tilbud til ledere på ulikt nivå i organisasjonen. I 2008 var det 300 ledere som gjennomførte ett av disse programmene. I tillegg har vi flere markeds- og fabrikktilpassede lederprogrammer, kurs i personalledelse, intro- og avviklingskurs samt program for individuell coaching. Vi har også et eget program for å få opp fagbrevandelen innen kjerneområdene. Målet er at 70 prosent skal ha dette innen 2010. Pr 2008 har vi nådd 51 prosent. Nortura har et mål om at alle medarbeidere skal gjennomgå jevnlige medarbeidersamtaler, men har vi et tydelig forbedringspotensial for å nå målet. I dag gjennomføres samtaler med omtrent halvparten av medarbeiderne.

Innkjøp og investeringer

Kjøp av varer og tjenester fra underleverandører beløp seg på rundt 4,2 mrd kr i 2008. Norturas størrelse gjør at våre rutiner for investeringer og innkjøp kan utøve et press på leverandørene flere ledd bakover i kjeden. I kontakten med våre underleverandører har vi vært aktive brukere av konsernets etiske retningslinjer de siste ti årene, og i våre kontrakter setter vi tydelige krav. Disse kravene omfatter temaer som barnearbeid, belastning av regnskog og uakseptabel utnyttelse av arbeidskraft. I kontaktene forplikter leverandøren til å gjøre tilsvarende avklaring med egne underleverandører. Vi vurderer for eksempel å melde oss inn i Initiativ for Etisk handel slik at vi kan bli bedre til å påvirke i leverandørkjeden. Dette arbeidet er antagelig ferdigstilt i løpet av 2009. Varer som er spesielt utsatt i forbindelse med etisk handel er ulike typer ingredienser, krydder og engangsartikler. Det finnes langsiktige gevinster å hente på dette arbeidet – både for Nortura og verden for øvrig – og ambisjonen er å ligge i forkant om få år. Dette gjelder også miljøgevinster, og vi er i en prosess for å melde Nortura inn i Svanens innkjøpsklubb.

Vi har i dag ingen definert finansinvesteringspolicy. I de korte periodene vi har hatt overskuddslikviditet, har denne blitt pløyd inn i pengemarkedsfond som utelukkende investerer i norske banker og industriselskapers gjeldspapirer.

Trygg mat

I en moderne næringsmiddelfabrikk er det et omfattende kvalitets- og hygieneregime. HACCP (Hazard Analysis & Critical Control Points) er et vanlig krav i bransjen, hvor det kreves detaljerte fareanalyser helt ned på enkeltprosesser og spesifikke bakterietyper. Særdeles viktig er inndelingen av fabrikken i hygienesoner: Tydelige visuelle soner som avgrenser persontrafikken i fabrikken og reduserer faren for kryssforurensing av kjøttproduktene. Det finnes sluser der medarbeiderne krysser fra uren til ren sone. Nortura har etablert et eget konsernrevisjonsteam, bestående av 12 revisorer, som skal sørge for at de forskjellige standardene blir overholdt. Ved avvik kommer teamet tilbake til den aktuelle fabrikken etter 30 dager. Første revisjon ble gjort i 2005, og siden den gang det vært gjennomført 131 bedriftsbesøk. Alle fabrikker får besøk av teamet minst en gang i året og aggregerte rapporter presenteres for konsernledelsen.

Nortura gjennomfører hygienekurs for alle medarbeidere, og siden oppstarten i 2006 har 13 880 personer vært gjennom opplæringen. Kurset gjennomføres i samarbeid med Animalia, og er tilgjengelig på flere språk: tysk, engelsk, polsk og slovakisk.

I 2008 godkjente Islamsk Råd formelt vår halal-slakting, en avtale som omfatter kylling, småfe og storfe. Produktene selges under merkevaren Alfathi, og bidrar til at norske muslimer har god tilgang på sikre og gode produkter fra Nortura. I Alfathi-porteføljen finnes et bredt utvalg av produkter som gjør det enklere for muslimske forbrukere å variere kostholdet. Halal-slakting i Norge er helt likt ordinær slakting med unntak av at slaktet får en muslimsk bønn før avlivning.

Merking av mat

God merking av produktene er viktig for Nortura og et område hvor vi går utover det lovmessige. Vi har en policy på å oppgi alt som finnes i produktene våre. Praksisen har vært gjennomført siden tidlig på 90-tallet, og både Prior og Gilde har vært ledende i arbeidet med utvidede næringsdeklarasjoner i Norge. Vi arbeider nå med en ny policy på merking, hvor vi skal finne en optimal balanse mellom informasjon på etikett og på våre hjemmesider. Det er begrenset hvor mye informasjon man kan gi på et enkelt produkt før det blir villedende og vanskelig for forbrukerne. Tanken er å legge ut en større del av informasjonen på våre nettsider, bl.a. allergifremkallende stoffer, tilsetningsstoffer, mattrygghet, opprinnelse og emballasjetype. På våre hjemmesider kan man i dag søke opp produkter det

Til venstre: Nortura lager i løpet av en uke kjøttpålegg, leverpostei og egg til 26 millioner brødskiver.

God merking av produktene er viktig for Nortura, og et område hvor vi går utover det lovmessige.

er trygt å spise for ulike typer allergikere. Et godt eksempel er serien Gilde Go' og Mager. Alle produkter skal merkes med råvarenes opprinnelsesland.

Nortura har tatt i bruk "Nøkkelhullet" - et fellesnordisk system for å merke sunne matvarer. Hensikten er at forbruker på en enkel måte skal finne de ernæringsmessig gode alternativene innen en produktgruppe. Vi er også medlem av Grønt Punkt, som sikrer finansiering av returordningene for plast-, metall-, og glassemballasje, emballasjekartong, drikkekartong og bølgepapp. Dette forventer vi av våre underleverandører samt underunderleverandører.

Om få år vil det være mulig å spore hvert enkelt produkts vei gjennom verdikjeden gjennom såkalt RFID-teknologi. Da kan forbrukeren få svært detaljert informasjon om flatbiffen eller kyllingfileten direkte i butikken. Nortura satser på denne teknologien, og vårt datterselskap på IT-siden, Matiq, inngikk i 2008 en avtale med IBM på 11 mill kr om leveranse og drift av en RFID-løsning. Løsningen vil være den første av sitt slag i Norden.

Helse og sunnhet

Nortura har inngått et treårig samarbeid med Nofima for å utvikle sunnere kjøttvarer til norske forbrukere. I et større forskningsprosjekt finansiert av EU, samarbeider vi om å utvikle pølser og andre blandede kjøttprodukter med høyt innhold av proteiner. Prosjektet har gitt helt ny kunnskap om hvordan proteiner i kjøttprodukter påvirker metthetsfølelsen. Det er stort behov for å utvikle nye produkter og større valgfrihet etter hvert som oppmerksomheten om helse, sunnhet og riktig kosthold øker i den norske befolkningen – og vi ønsker å være i forkant. I dag har Nortura hatt stor suksess med serien Gilde Go' og Mager som maksimalt består av ni prosent fett, og i 2008 solgte vi 3 800 tonn. Dette er en verdiøkning siste år på 35 prosent. Tilgangen på karbonadedeig har økt, vi leverer kjøttdeig uten tilsatt salt og vann – og vi har også bidratt til at dyrene som leveres til slakterier i dag har langt mindre fett og mer kjøtt enn for 30 år siden.

Økologiske varer blir stadig mer populære. Profilerte kokker, utesteder og festivaler bruker økologiske råvarer, og det er større bevissthet på sunnhet, miljø, kvalitet og dyrevelferd. Økologisk kjøtt kommer fra dyr som får leve så nært opp til sine naturlige instinkter som mulig – med stor bevegelsesfrihet, mye lys, frisk luft og økologisk for. Under merkevarenavnet Økologiske Norgården har Nortura samlet sine økologiske produkter fra Gilde og Prior. I løpet av 2009 vil vi selge over 40 nye økologiske produkter av egg og kjøtt. Norgården sørger for økt synlighet, tilgjengelighet og et stort varesortiment for de som foretrekker slike varer.

Spesialiteter

Nortura er Norges største leverandør av matspesialiteter med 21 produkter godkjent av KSL Matmerk. Etterspørselen etter matspesialiteter med lokal tilhørighet eller unike kvaliteter forsterket seg i 2008, og konsernet har en klar ambisjon om at fire prosent av omsetningen skal bestå av produkter innenfor premiumsegmentet.

Internasjonal solidaritet

Et av hovedelementene i vår CSR-strategi handler om internasjonal solidaritet, hovedsakelig mot Uganda i Øst-Afrika. Her samarbeider vi med ugandiske myndigheter og Norad i et stort utviklingsprosjekt for å utvikle kjøttproduksjonen i landet.

Denne flokken med Ankole-fe skal vaksineres som en del av Uganda-programmet Nortura er engasjert i.

Målet er at ugandiske bønder skal kunne øke inntektene gjennom bedre produksjonsmetoder, friskere dyr og en moderne kjøttindustri som kan forsyne både nasjonale og globale markeder. Ved å organisere produsentene i et kjøttsamvirke, sikres produsentene muligheter for maktfordeling i verdikjeden, slik at bøndene får sin rettmessige del av verdiskapingen. Utviklingsprogrammet finansieres i hovedsak av Norad og Verdensbanken, men Nortura bidrar også med støtte ved å overføre verdifull kompetanse på samvirkeorganisering, dyrehelse og hygiene.

Brukt slakteriutstyr fra nedlagte fabrikker sendes til Uganda, og vil gjøre fullgod nytte for seg i mange tiår i Afrika. Vi mener initiativet i Uganda er et godt eksempel på hvordan bistand også kan skape vinn-vinn situasjoner: Norge har i dag underskudd på storfekjøtt, og vi vil gjerne bidra til at denne importen kommer fra den fattige delen av verden (MUL-land). Ingen av disse landene oppfyller i dag vilkårene til eksport til Europa, så hovedmålet med prosjektet er å bistå ugandiske bønder og myndigheter i deres arbeid for å få tilgang til lukrative markeder. Nortura har etablert et eget kontor i hovedstaden Kampala med en egen stedlig representant.

Omstruktureringer

Et viktig element i Norturas forretningsstrategi er en kraftig restrukturering fram mot 2011 – hovedsakelig for å senke kostnadene og få opp lønnsomheten. Det betyr at fabrikker må legges ned og at medarbeidere mister jobbene sine. Slike prosesser er alltid vanskelige, men vi har som mål at alle våre medarbeidere skal få nytt arbeid. Dette lykkes vi stort sett med. Ved omstillinger starter Team Personal straks å gjennomføre samtaler med den enkelte berørte medarbeider. Her tilbys blant annet økonomisk bistand til omskolering eller videreutdanning, kurs i personlig utvikling, privatøkonomisk rådgiving, støtte til etablering av egen virksomhet og mobilitetsfremmende tiltak (flyttegodtgjørelse, bostøtte etc.). Siden 2004 har Team Personal hatt ansvar for 1 500 medarbeidere under omstilling og hjulpet 95 prosent til å få nytt arbeid internt i konsernet eller hos en annen arbeidsgiver.

Miljø

Svært få tviler på at de globale klimautfordringene vi står overfor ikke er skapt av mennesket. Forskerne i FNs klimapanel anser det som svært sannsynlig at årene mellom 1950 og 2000 var de varmeste kloden har opplevd på 500 år. Løsningen er å kutte klimautslippene med minst 50 prosent fram mot 2030. Nortura vil bidra med bedre og mer klimaeffektive løsninger der vi kan. Vi har laget en egen handlingsplan for vårt miljø- og klimaarbeid som danner grunnlaget for dette arbeidet – og vi har et klart mål om å halvere konsernets CO^2-utslipp fram mot 2020. Totalt vil vi investere 80 mill kr i denne perioden for å nå målet. Arbeidet baserer seg på livsløpsanalyser av våre produkter etter "vugge til grav"-prinsippet som ble gjort i 2007. Analysene viser at størstedelen av klimabelastningen fra våre produkter kommer i primærleddet – hovedsakelig gjennom produksjon av fôr og i selve oppdrettet av dyrene. Den naturlige fordøyelsesprosessen hos drøvtyggere skaper klimagassen metan, i tillegg til at gjødsel slipper ut metan og lystgass. Det er anslått at disse to gassene står for 90 prosent av det totale klimagassutslippene i norsk landbruk. Temaer som effektiv produksjon, foring og gjødselhåndtering kommer til å bli viktige i årene framover.

For å bidra til et så effektivt landbruk som mulig, vil derfor Nortura bidra med rådgiving til produsentene.

Materialforbruk og gjenvinning
Materialforbruket til Nortura beløper seg totalt på 10 200 tonn ekslusiv hermetikk-emballasje. Fordeling mellom emballasje-typene var fiber (5 300 tonn), laminater (3 300 tonn), monoplast (1 200 tonn) og skåler (400 tonn). Det er strenge krav til hva slags materialer som kan brukes til å pakke matvarer, og vi har ikke mulighet til å bruke resirkulerte materialer. Unntaket er eggkartonger som utgjør 24 prosent av emballasjen.

Selskapet Norsk Protein AS, hvor Nortura eier 75 prosent, står for gjenvinningen av proteinråstoff fra våre slakterier. Råstoffet blir videreforedlet til animalsk fett og kjøtt-beinmel. Anvendelser av sluttproduktene er alt fra fôr til kjæledyr, gjødsel og fyring-olje (biobrensel). Sammen med slakte-rienes uttak av biprodukter til petfood-industrien gjør dette at den største rest-fraksjonen fra slakting utnyttes 100 prosent. Norsk Protein AS åpnet i 2008 en ny fabrikk på Hamar, i tillegg til anleggene i Balsfjord, Mosvik og Grødaland.

Energiforbruk
Norturas energiforbruk var i 2008 på totalt 35 779 GWh. Energieffektiviteten ble målt til 614 kWh pr tonn produsert kjøtt, noe som er en forbedring på 4,5 prosent det siste året. Vi har et mål i konsernet om 20 prosent bedre energieffektivitet innen 2011, og har satt i gang en rekke tiltak for å bli bedre på dette området. Nortura i Tønsberg startet i 2007 et samarbeid med ENEAS for å se på mulige forbedrings-områder i fabrikken, og i 2008 ble det blant annet installert en hybridvarmepumpe. Sammen med andre ENØK-tiltak skal fabrikken redusere forbruket tilsvarende 200 eneboliger – totalt fem GWh i året. Nortura Egersund har ved årsskiftet fått installert ny varmepumpe som det er beregnet et potensial på tre GWh, mens Nortura Rudshøgda har hatt denne typen varmepumpe i stabil drift i hele 2008. Totalt er det målt en energibesparelse på ca 3,6 GWh. De ulike energikildene som benyttes i våre fabrikker er olje, fjernvarme, elektrisitet og gass (både propan og naturgass). Vi jobber med muligheten for å bytte ut fyringsoljen med animalsk fett på fabrikker med oljefyr, et tiltak som kan gi opp mot 50 prosent reduksjon i utslipp av klimagasser. Vi vil også vurdere å bruke biobaserte oljeprodukter når andre generasjon er tilgjengelige på markedet. I tillegg ønsker vi å bidra til etablere bio-energibaserte fjernvarmeanlegg rundt våre fabrikker. Det ble i år inngått en intensjons-avtale for vår fabrikk på Rudshøgda. Målet er at 70 prosent (400 000 liter) av den tradisjonelle fyringsoljen som i dag benyttes til dampproduksjon skal erstattes med flis. Vi måler kontinuerlig energieffektiviteten på alle våre fabrikker, – og ser at våre fabrikker stadig blir bedre: Hærland (14 prosent), Tønsberg (13 prosent) og Rudshøgda (åtte prosent).

Innen kontordrift og administrative funk-sjoner finnes det også muligheter til å bli bedre på energisparing. Vi har ikke satt i gang konkrete tiltak på dette området så langt, men tiltak som vurderes er energi-sparing i kontorbygg og justering av reisepolicy for å få ned 13 300 flyreisene som tas i regi av konsernet i løpet av året.

Utfordringer klimagasser
Isolert sett står Norturas industrivirk-somhet for ca. en prosent av landbrukets totale utslipp. Totalt slapp Norturas fabrikker ut 19 734 tonn Co^2 i 2008, noe som er en reduksjon på 8,8 prosent. Vi

Vann og avløpsmengder (m^3/tonn)

Divisjon Fjørfe	2006	2007	2008
Vann	6,17	6,59	5,16
Avløp	6,12	6,39	4,93

Vann og avløpsmengder (m^3/tonn)

Divisjon Rødt kjøtt	2006	2007	2008
Vann	5,65	5,29	4,99
Avløp	4,22	4,04	4,08

Energiforbruk (kWh/tonn veid)

Divisjon Fjørfe	2006	2007	2008
Fjernvarme	68	98	107
Olje	14	16	7
El-kraft	333	286	292
Propan / Gass	33	31	37
Totalt	**448**	**432**	**444**

Energiforbruk (kWh/tonn veid)

Divisjon Rødt kjøtt	2006	2007	2008
Fjernvarme	25	23	21
Olje	134	107	79
El-kraft	493	489	466
Propan / Gass	56	62	69
Totalt	**707**	**681**	**635**

har god kontroll på alle våre stasjonære virksomheter, men ser at vi fortsatt har utfordringer knyttet til transportdelen og til indirekte klimautslipp. Bruk av CO^2 som pakkegass for kjøttprodukter og syntetiske kuldemedier i disker og mindre kuldeanlegg er en utfordring.

Transport er den tredje største kilden i Norturas CO^2-regnskap. Eksakte tallverdier for utslippet er vanskelig å kartlegge da transporten i stor grad er innleid og det utføres samkjøring med andre aktører. Vi krever at alle samarbeidspartnere følger klimaprogrammet til Logistikk- og transportindustriens landsforening. Leverandører av en viss størrelse må dokumentere hvilke krav de setter til transportmateriellet.

Det ligger likevel et stort potensial for Nortura i å planlegge dyretransportene bedre, og beregninger viser en mulighet for 15 prosent færre kjørte kilometer. I tillegg til transport til slakteriene, flytter Nortura omtrent 400 000 paller med varer årlig. Vi jobber nå med ulike tiltak for å øke størrelsen på de enkelte forsendelsene, slik at vi kan redusere antall turer som må kjøres. Fem prosent økt fyllingsgrad på transportenhetene som følge av større forsendelser, betyr minimum 110 000 kg mindre CO^2-utslipp. Hvis vi klarer å øke fyllingsgraden med 20 prosent pr pall, betyr det 1 mill kg redusert CO^2-utslipp samt lavere transportkostnader. Det viktigste bidraget til mer effektiv transport vil i så måte være endringer i forpakningen. I 2008 innførte vi nye poser til kjøttkaker, karbonader og medisterkaker – en effektivisering som førte til 150 færre vogntog på veiene. I 2009 vil også pakkingen av ovnsbakte posteier forandres. Bedre vareflyt gjør da at transportbehovet for disse varene er beregnet til å minke med 25 prosent.

Vann og kjemikalier – Nortura Drift
Tilgangen på rent vann er en av de aller største globale utfordringene vi har. I Norge er vi godt vant med tilgang på vann av drikkevannskvalitet – og i næringsmiddelindustrien er vi pliktig til å bruke slikt vann. Det totale vannforbruket i 2008 var på 30 900 329 m^3. Alle slaktefabrikker må ha utslippstillatelse fra Fylkesmannen, som regulerer belastningen på det kommunale avløpsnettet. Kun en av fabrikkene – Nortura Forus – har direkte utslipp. Her har vi tidligere hatt problemer, blant annet i 2006 da animalsk fett fløt i Gandsfjorden utenfor fabrikken. Fabrikken har nå investert 7 mill kr i et nytt renseanlegg. Vi har ikke gjort noen systematisk vurdering om de ulike fabrikkene er en trussel for det biologiske mangfoldet i lokalmiljøet, fordi vi anser ikke dette som spesielt relevant for vår type virksomhet.

Det totale forbruket av kjemikalier i konsernet er stabilt med ca 1 200 tonn. Bruken dreier seg i hovedsak om rengjøringskjemikalier. Vi har i 2008 gjennomført en systematisk kartlegging av alle kjemikalier som står på myndighetenes observasjonsliste, og vil arbeide målrettet for å få skiftet ut disse. Nortura har et kjemikalieutvalg som sørger for at substitusjonsplikten blir overholdt. Fokus i 2008 har vært på kjemikaler som står på SFTs observasjonsliste over kjemikalier som skal utfases innen 2010.

Klager på lukt og støy blir håndtert av den enkelte fabrikk. Nortura Førde har etter klager fra naboer installert biofilter som ble sluttført i 2008.

Klimasmart emballasje

Gilde skiftet ut den tradisjonelle emballasjen på kjøttkaker, karbonader og medisterkaker i 2008.

Poser i nytt og tynnere plastmateriale tok over for de gamle kartongene – noe som reduserte mengden emballasje med 33 prosent. Det nye materialet har kortere nedbrytningstid, i tillegg gjør de mindre pakkene transporten av varene langt mer effektiv. Overgangen til poser har ført til at vi trenger 150 færre vogntog for å få varene ut til grossist, og ca. 300 færre vogntog ut i butikk. Dette fører både til mindre CO^2-utslipp og sparte utgifter for selskapet. Nortura har investert 17 mill kr i ny pakketeknologi ved anlegget på Rudshøgda.

Indikasjonsoversikt
Nortura

Vi gjengir GRI-indikatorene (G3) med henvisning til hvor i årsmeldingen teamene omtales og er rettledende i arbeidet med å konkretisere temaer som er relevante i forhold til Norturas forretningsmodell og kjernevirksomhet. De enkelte indikatorene beskrives i en forenklet versjon.

G3: Indikatorreferanse siste generasjons standard fra GRI
Beskrivelse: Beskrivelse av indikatorens innhold
Rapporteringsgrad: Hvor omfattende skal Nortura rapportere på indikatoren? Fullstendig (F), Delvis (D), Utelatt (U), Ikke relevant (IR)

Strategi / organisasjonsprofil		
G3	**Beskrivelse**	**Omtales side**
1.1	Erklæring fra ledelsen (CEO) om CSR	3 (D)
1.2	Bærekraft: Beskrivelse av viktige effekter, risikoer, og muligheter	(D)
Organisasjonsprofil		
2.1	Navn på organisasjon	1 (F)
2.2	Hovedprodukter og/eller tjenester, inklusive merkevarer	1, 38-43 (F)
2.3	Organisasjonen	Omslag (F)
2.4	Lokalisering av organisasjonens hovedkontor	1 (F)
2.5	Antall land hvor organisasjonen har virksomhet	1, 52 (F)
2.6	Eierforhold og juridisk organisasjonsform	7, 45 (F)
2.7	Markeder / sektorer	38-43 (D)
2.8	Omfang av den rapporterende organisasjon (antall ansatte, omsetning etc.)	1, 45 (F)
2.9	Betydelige endringer i rapporteringsperioden	7, 11 (F)
2.10	Utmerkelser mottatt i rapporteringsperioden	38, 49 (D)
Rapportens profil		
3.1	Rapporteringsperiode	(F)
3.2	Dato for utgivelse av forrige rapport	(IR)
3.3	Rapporteringssyklus	(F)
3.4	Kontaktpersoner for rapportens innhold	1 (F)
Rapportens omfang og avgrensininger		
3.5	Prosess for utarbeidelse av rapportens innhold	3, 45 (D)
3.6	Rapportens avgrensning (hvor stor del av virksomheten er omfattet av rapporten?)	(D)
3.7	Betydelige begrensninger i rapportens omfang eller avgrensninger	(D)
3.8	Endringer i rapporteringsrutiner som i nevneverdig grad forhindrer sammenligning med tidligere rapporter	(IR)
3.9	Måle- og kalkuleringsmetoder	(U)
3.10	Forklaring knyttet til endring av informasjon fra tidligere rapporter	(IR)
3.11	Betydelige endringer i omfang eller målemetoder i forhold til tidligere rapporter	(IR)

GRI-tabell		
3.12	GRI-henvisninger (tabell)	56-58 (F)
Attestasjon		
3.13	Retningslinjer og praksis for uavhengig attestasjon av rapporten	(F)
Virksomhetsledelse		
4.1	Organisasjonens styringsstruktur	7, 45 (F)
4.2	Beskrivelse av om styreformannen er medlem av konsernledelsen	7 (F)
4.3	Antall uavhengige styremedlemmer utenom ledelsen	7 (F)
4.4	Muligheter for aksjonærer og ansatte til å komme med forslag eller strategianbefalinger til styret.	45 (D)
4.5	Sammenheng mellom styremedlemmer og ledelsens kompensasjon og organisasjonens resultat	(F)
4.6	Prosesser tilgjengelig for styret slik at interessekonflikter unngås	(U)
4.7	Prosesser for fastsettelse av styremedlemmers kompetanse, samt kvalifikasjoner i arbeid med organisasjonsstrategi	(U)
4.8	Internt utviklede (selvpålagte) regler og retningslinjer for atferd og prinsipper for økonomisk, sosial og miljømessig strategi – og implementering av disse	46 (D)
4.9	Styrets prosesser og metoder for identifikasjon og ledelse av organisasjonens resultater.	(U)
4.10	Prosesser for evaluering av styrets egen innsats.	(D)
Holdninger til eksterne initiativer		
4.11	Forklaring for praktisering av og holdninger til føre-var prinsipper	53 (D)
4.12	Eksterne prinsipper eller initiativer som virksomheten støtter eller bifaller	48 (D)
4.13	Medlemskap i bransjeforeninger og interesseorganisasjoner	45 (D)
Engasjement overfor interessenter		
4.14	Liste over virksomhetens interessenter	46 (D)
4.15	Grunnlag for identifisering og utvalg av interessenter som man samarbeider med	46 (D)
4.16	Tilnærming til samarbeidet med interessenter, inklusive hyppighet og type samarbeid etter tilhørighet	46 (D)
4.17	Hovedtemaer i interessent-dialogen	(U)

Forsettelse neste side

Til høyre: Marit Skuterud bor på Kråkstad Gård og driver med frittgående høner.

Økonomiske indikatorer		
G3	**Beskrivelse**	**Omtales side**
EC 1	Direkte generert og distribuert økonomisk verdiskapning, inkludert:	(D)
EC 2	Økonomiske implikasjoner og andre risikoer for virksomheten som følge av klimaforandringer	(U)
EC 3	Organisasjonens pensjonsforpliktelser	(F)
EC 4	Betydelig finansiell støtte fra det offentlige	(IR)
EC 5	Bedriftens gjennomsnittslønn sammenlignet med lokal minstelønn	(IR)
EC 6	Retningslinjer og praksis for kjøp fra lokale leverandører	48 (F)
EC 7	Prosedyrer for lokale ansettelser, og andel av ledelsen rekruttert fra bedriftens nærområder	(U)
EC 8	Samfunnsmessige investeringer i infrastruktur og tjenester gjennom kommersielt eller pro-bono engasjement	47 (D)
EC 9	Beskrivelse av betydelige indirekte økonomiske innvirkninger som følge av bedriftens virksomhet	(D)

Sosiale indikatorer		
G3	**Beskrivelse**	**Omtales side**
Ansettelsesforhold		
LA 1	Antall ansatte per funksjon, type arbeidskontrakt og region	49 (F)
LA 2	"Turnover" per aldersgruppe, kjønn og region	51 (D)
LA 3	Fordeler gitt til fulltidsansatte som deltidsansatte og vikarer ikke får del i	48 (U)
Relasjoner mellom arbeidstagere og ledelse		
LA 4	Andel ansatte som er underlagt kollektive avtaler	48
LA 5	Minimum varslingsperiode i forhold til betydelige endringer, og om dette er inkludert i kollektivt avtaleverk	(U)
Helse og sikkerhet på arbeidsplassen		
LA 6	Andel ansatte som deltar i "formaliserte" HMS-komiteer	49 (D)
LA 7	Skader, yrkesmessige sykdommer, tapte arbeidsdager, fravær og antall dødsulykker per region	9, 49-51 (D)
LA 8	Opplærings- og risikoreduksjonsprogrammer etablert for å øke sikkerheten for ansatte, deres familier og lokalsamfunn i forhold til alvorlige ulykker og sykdommer	49 (F)
LA 9	HMS-emner inkludert i avtaleverk mellom bedrift og ansatte	49 (F)
Opplæring og utdanning		
LA 10	Gjennomsnittlig antall timer pr ansatt pr kategori brukt på opplæring	(U)
LA 11	Programmer for utvikling av egenskaper og livslang læring som utvikler ansattes verdi på arbeidsmarket	51 (D)
LA 12	Andel ansatte som jevnlig gjennomgår personal- og utviklingssamtaler	51 (D)
Mangfold og like muligheter		
LA 13	Sammensetning av ledelse, og nedbrytning av ansatte i henhold til alder, kjønn, minoritetstilknytning, etc	48 (D)
LA 14	Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn per stillingskategori	10, 48 (F)
Investerings- og anskaffelsesrutiner		
HR 1	Andel og antall store investeringsavtaler som inneholder klausuler om menneskerettigheter eller som har vært gjenstand for menneskerettighets-screening	(U)
HR 2	Andel av store leverandører som har vært gjenstand for screening i forhold til menneskerettigheter og tiltak som er iverksatt	51 (D)
HR 3	Antall timer med opplæring av ansatte i relevante prinsipper og prosedyrer for menneskerettigheter, inkludert andel ansatte som har gjennomgått slik trening	(U)
Diskriminering		
HR 4	Antall saker av diskriminering som er oppdaget og iverksatte tiltak	49 (F)
Organisasjonsfrihet og kollektive forhandlinger		
HR 5	Identifiserte brudd eller risiker i forhold til ansattes rettigheter til organisering og kollektiv forhandling og iverksatte tiltak	(U)
Barnearbeid		
HR 6	Virksomhet hvor det er identifisert risiko for barnearbeid, og iverksatte tiltak for å bidra til å eliminere barnearbeid	51 (F)
Tvangs- og pliktarbeid		
HR 7	Virksomhet hvor det er identifisert risiko for tvangs- og pliktarbeid og iverksatte tiltak	(U)
Sikkerhetsrutiner		
HR 8	Andel av virksomhetens sikkerhetspersonale som har gjennomgått opplæring i relevante deler av virksomhetens retningslinjer for menneskerettigheter	(U)
Urbefolkningens rettigheter		
HR 9	Antall brudd på urbefolkningens rettigheter og iverksatte tiltak	(IR)
Lokalsamfunn		
SO 1	Type, omfang og effektivitet av programmer som tar sikte på å evaluere virksomhetens påvirkning på lokalsamfunn	(IR)
Korrupsjon		
SO 2	Andel og totalt antall forretningsenheter som har gjennomgått analyse i forhold til risiko for korrupsjon	(IR)
SO 3	Andel ansatte som har gjennomgått opplæring i virksomhetens retningslinjer og prosedyrer mot korrupsjon	(D)
SO 4	Iverksatte tiltak i forhold til identifisert korrupsjon	(IR)
SO 5	Posisjoner i politiske enkeltsaker og deltakelse i politisk påvirkningsarbeid	45 (IR)
Deltakelse på offentlig arena		
SO 6	Verdi på økonomiske og ikke-økonomiske bidrag til politikere, politiske partier eller grupperinger	(U)

Konkurransehemmende virksomhet		
SO 7	Antall formelle tvister vedr. konkurransehemmende virksomhet, misbruk av monopolstatus og deres utkomme	11 (F)
Etterlevelse		
SO 8	Bøter og antall advarsler i forhold til ikke-overholdelse av lover og regler.	(IR)
Helse og sikkerhet for kunder		
PR 1	Stadier i produkter og tjenesters livssyklus hvor det foretas evaluering i forhold til mulige forbedringer – og andel produkt- og tjenestekategoriene som omfattes at dette	52 (D)
PR 2	Antall brudd på regler og frivillige avtaler knyttet til helse-og sikkerhetsaspekter ved produkter og tjenester i løpet av deres levetid – etter type hendelser	(IR)
Merking av produkter og tjenester		
PR 3	Krav til merking av produkter per type og etter informasjonskrav og andel produkter og tjenester underlagt slike krav	51 (D)
PR 4	Antall brudd på regler og frivillige avtaler om produktmerking, inkludert konsekvenser	(IR)
PR 5	Aktiviteter og praksis knyttet til kundetilfredshet, inkludert målinger av kundetilfredshet	(U)
Markedskommunikasjon		
PR 6	Programmer for å sikre etterlevelse av lover, regler og frivillige retningslinjer knyttet til markedskommunikasjon, inkludert reklame, markedsføring og sponsorvirksomhet	(U)
PR 7	Antall brudd på reguleringer eller frivillige retningslinjer knyttet til markedskommunikasjon	(IR)
Personvern		
PR 8	Antall av dokumenterte klager knyttet til brudd på person-vernet eller tap av kundedata.	(U)
Etterlevelse		
PR 9	Økonomisk verdi av bøter for brudd på lover og regler knyttet til produkter og tjenester.	(U)

Miljøindikatorer		
G3	**Beskrivelse**	**Omtales side**
Materialforbruk		
EN 1	Materialforbruk per vekt eller volum	54-55 (F)
EN 2	Andel av materialforbruk som er basert på resirkulert råmateriale	54-55 (F)
EN 3	Direkte energiforbruk etter energikilde	54-55 (F)
EN 4	Indirekte energiforbruk fordelt på kilde	(D)
EN 5	Spart energi som følge av enøk-tiltak	54-55 (D)
Energi		
EN 6	Initiativ for å tilby produkter eller tjenester basert på energi-effektive løsninger / fornybar energi, og energireduksjoner som følge av disse.	(U)
EN 7	Initiativ for å redusere indirekte energiforbruk og oppnådde resultater	(U)
Vann		
EN 8	Totalt vannforbruk	54-55 (F)
EN 9	Vannressurser som er betydelig påvirket av bedriftens vannforbruk	(U)
EN 10	Andel av vann som er resirkulert eller gjenbrukt	(U)
Biologisk mangfold		
EN 11	Beliggenhet og størrelse på eiendom i eller i nærheten av områder av betydelig biologisk verdi	(IR)
EN 12	Beskrivelse av betydelig påvirkning fra virksomheten på områder av betydelig biologisk verdi	(IR)
EN 13	Tiltak for å verne eller gjenoppbygge sårbare områder	(IR)
EN 14	Strategier, tiltak og planer for å håndtere påvirkning av biologisk mangfold	(IR)
EN 15	Antall arter på IUCN røde liste over arter og nasjonale verneområder som påvirkes av virksomheten	(IR)
Utslipp og avfall		
EN 16	Totale direkte og indirekte utslipp av klimagasser etter vekt	54-55 (D)
EN 17	Andre indirekte klimagassutslipp etter vekt	(U)
EN 18	Initiativer for å redusere utslipp av klimagasser og resultater av disse	54-55 (D)
EN 19	Utslipp av ozon-skadelige substanser etter vekt	(IR)
EN 20	NOx, SOx utslipp etter type og vekt	(U)
EN 21	Totalt vannavfall etter kvalitet og område	54-55 (F)
EN 22	Antall tonn avfall etter type og avsetningsmetode	(U)
EN 23	Antall og volum av betydelige utslipp	(U)
EN 24	Transport av farlig avfall	(U)
EN 25	Beskrivelse av vannområder med verdi innen biologisk mangfold som påvirkes av virksomhetens utslipp og drenering av vann	(U)
Produkter og tjenester		
EN 26	Tiltak for å minimere miljømessige konsekvenser av produkter og tjenester	10, 55 (D)
EN 27	Gjenvinning av solgte produkter og emballasje etter kategori	(D)
Etterlevelse		
EN 28	Økonomisk verdi av bøter og antall ikke-økonomiske sanksjoner for manglende etterlevelse av miljøreguleringer	(U)
Transport		
EN 29	Betydelige miljømessige virkninger av transport av varer og materialer, samt transport av medarbeidere	55 (D)
EN 30	Initiativ for å redusere indirekte energiforbruk og oppnådde resultater	(F)

Nortura BA
Postboks 360, Økern, 0513 Oslo
Telefon: 22 09 21 00 Fax: 22 15 59 08
www.nortura.no